

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
YAYINLARI
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY

OLBA

XXX

(Ayrıbasım / Offprint)

KAAM YAYINLARI

OLBA

XXX

© 2022 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 51520

OLBA dergisi;

ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST

ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.

Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:

Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri

Other Correspondance Addresses

Tel: +90 324 361 00 01 • 14730 / 14734

Fax: +90 324 361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by

Ulusoy Ofset Matbaacılık Reklamcılık İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Turhan Cemal Beriker Bulvarı No.210 Seyhan / ADANA

Tel: +90 322 432 22 32 Fax: +90 322 431 69 94 • Sertifika No: 51520

Grafik / Graphic

Digilife Dijital Basım Yay. Tan. ve Org. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Güvenevler Mah. 1937 Sk. No.33 Yenişehir / MERSİN

Tel: +90 324 231 14 16 • www.digilifemersin.com

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM) YAYINLARI-XXX
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY (KAAM)-XXX

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Marion MEYER (Viyana Üniversitesi)
Prof. Dr. Susan ROTROFF (Washington Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İ. Hakan MERT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Yelda OLCA Y-UC KAN (Anadolu Üniversitesi)

MERSİN

2022

İçindekiler / Contents

Abdulkadir Özdemir – Abdulvahap Onur Bamyacı Murat Höyük Early Bronze Age Metal Figurine (<i>Murat Höyük Erken Tunç Çağı Metal Heykelciği</i>)	1
Fatma Şahin – Erkan Alkaç Tepebağ Höyük'ten (Ovalık Kilikia) MÖ 7. ve 6. yüzyıl Batı Anadolu Seramikleri (<i>The 7th and 6th Century BCE Western Anatolian Pottery from Tepebağ Höyük -Cilicia Pedias-</i>).....	21
Bülent Kızılduman – Seren S. Öğmen Taşlıca-Mersincik. A Multicultural Meeting Point (<i>Çok Kültürlü Yapının Buluşma Noktasında Taşlıca-Mersincik</i>)	45
Elif Özer – Ahmet Türkan – Zerrin Erdinç Aizanoi Kuzey Nekropolis'ten Bir Terrakotta Mask (<i>A Terracotta Mask From the North Necropolis of Aizanoi</i>)	83
Asil Yaman Amos Arkeolojik Yüze Araştırmalarında Ele Geçen Seramikler (<i>The Pottery from the Archaeological Surveys at Amos</i>)	113
Dragoş Măndescu Rhodian Amphora Stamps at the Foot of the Carpathians. New Evidences from the Dacian Settlement at Cetățeni (<i>Karpatların Eteklerinde Rhodos Amphora Mühürleri. Dacia Bölgesindeki Cetățeni'den Yeni Buluntular</i>)	129
Asena Kızırlıslanoğlu Elaiussa Sebaste Amphoraları Işığında Geç Antik Dönemde Karadeniz Bölgesi ve Kilikia İlişkileri (<i>The Relation of the Black Sea Region with Cilicia in Late Antique Period in the Light of the Elaiussa Sebaste Amphorae</i>)	159

Zeliha Gider-Büyüközer Knidos'tan Sıra Dışı Profil ve Bezeme Şemasına Sahip İki Taç Bloğu (<i>Two Crown Blocks with Extraordinary Profile and Ornamental Schemes from Knidos</i>)	181
Aytekin Büyüközer – Ertekin M. Doksanaltı – İbrahim Karaoğlan Knidos'un Doğu Nekropolisinden Bir Mezar: Saranda Tümülüsü ve Buluntuları (<i>A Tomb from the Eastern Necropolis of Knidos: Tumulus of Saranda and its Findings</i>)	217
Mevlüt Eliüşük – Mehmet Tekocak – Yaşar Ünlü Korykos'tan Üç Kaya Mezarı ve Buluntuları Üzerine Bir Değerlendirme (<i>An Evaluation on Three Rock-Cut Tombs and their Findings from Korykos</i>)	253
Betül Gürel Phaselis Antik Kenti Ostotheekleri (<i>Ostotheks of Phaselis</i>)	289
İlkay Göçmen The Oldest Stone Bridge of Anatolia: The Tarsus Bridge (<i>Anadolu'nun En Eski Taş Köprüsü: Tarsus Köprüsü</i>)	307
Nihal Tünen-Önen – Aykan Akçay Re-Evaluation of Three Milestones from Lycia with Digital Epigraphy Studies (<i>Lykia'dan Üç Miltaşının Dijital Epigrafi Çalışmalarıyla Yeniden Değerlendirilmesi</i>)	327
Ertan Yıldız – Fatih Onur Likya ve Karia Arasında Sınır Bölgesi Olarak Oktapolis (<i>Octapolis as the Border Region between Lycia and Caria</i>)	347
Hüseyin Uzunoglu Akmonia'dan Bir Phratra Üyesine Ait Yeni Bir Mezar Yazıtı (<i>A Newly Discovered Funerary Inscription from Akmonia Recording a Member of a Phratry</i>)	363
Güray Ünver New Dedicatory Inscriptions from Knidos (<i>Knidos'tan Yeni Adak Yazıtları</i>)	373
Emine Bilgiç-Kavak – Bilge Yılmaz-Kolancı Attouda Kentinden Yeni Bir Agonistik Yazıt (<i>A New Agonistic Inscription from Attouda</i>)	395

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Amaç

Olba süreli yayını; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Arkeolojik çalışmalarda sadece belli bir alan veya bölge ile sınırlı kalmaksızın 'Eski Çağ Bilimleri'ni birbirinden ayırmadan ve bir bütün olarak benimseyerek bilim dünyasına değerli çalışmaları sunmayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayı sonunda gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ile Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c-Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d-Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
a) Metin içinde her cümleinin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
b) Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.

c) Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).

d) Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar ve makaleler için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece "fig." kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
6. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
7. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
8. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
9. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
10. Figürlerde çözünürlük en az 300 dpi; format ise tif veya jpeg olmalıdır. Bunlar word'a gömülü olmaksızın bağımsız resimler olarak gönderilmelidir.
11. Dizilim (layout): Figürler ayrıca mail ekinde bir defada gelecek şekilde yani düşük çözünürlükte pdf olarak kaydedilerek dizilimi (layout) yapılmış şekilde yollanmalıdır.
12. Metin, figürler ve figürlerin dizilimi (layout); ayrıca makale içinde kullanılan özel fontlar 'zip'lenerek, We Transfer türünde bir program ile bilgisayar ortamında gönderilmelidir; çıktı olarak gönderilmesine gerek yoktur. İstendiği takdirde hepsi Dergi Park'a yüklenebilir.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is the end of November each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
  - b. The text should be written in 10 puntos ; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
  - c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continuous numbering.
  - d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choices (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
  - a) One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
  - b) The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
  - c) The indication fig.:
    - *It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
    - *If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

- d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).
3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books and articles):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used in continous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviaton should not be used).
5. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
6. A list of figures should take part at the end of the article.

7. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
8. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
9. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
10. Layout: The figures of the layout, having lesser dpi, should be sent in pdf format.
11. Figures should be at least 300 dpi; tif or jpeg format are required.
12. The article, figures and their layout as well as special fonts should be sent by e-mail (We Transfer).

AIZANOI KUZEY NEKROPOLİS'TEN BİR TERRAKOTTA MASK

Elif ÖZER – Ahmet TÜRKAN – Zerrin ERDİNÇ *

ABSTRACT

A Terracotta Mask From the North Necropolis of Aizanoi

Aizanoi is located on the Örencik Plain Plateau, within the borders of Çavdarhisar district, 48 km southwest of the Kütahya Province. In ancient times, the city was in the Phrygian Epictetos region. Although the earliest data of Aizanoi are the findings dated to the Paleolithic period, the earliest archaeological data belonging to the settlement are obtained from the mound on which the temple of Zeus is located and they are dated to the Early Bronze Age. During the Roman Imperial period, the city experienced its brightest era. Especially during the reign of emperor Hadrianus and Antoninus, the increasing development in construction activities and transformation of Aizanoi to a city that received intense migration, her a cosmopolitan structure. Until the middle of the 3rd century AD, Aizanoi continued to hold her leading political and religious position in the region. At the beginning of the 4th century AD, Aizanoi became a part of the Phrygia Prima province, which constituted by combining Phrygia and Caria. The city has an ancient texture with examples of public and religious architecture. In addition, it is an example of cultural heritage with its pastoral structure, which includes examples of local civil architecture from the Turkish period. With these features, it was accepted into the UNESCO World Cultural Heritage Tentative List on 12 April 2012. Excavations were carried out in the area defined as the "northern necropolis" between 2012 and 2017. The Northern necropolis is located at the rear side of the theater in the northern part of Aizanoi and 1020 m above sea level. The depth of the graves is generally around 40-60 cm, which is not a very deep dug for burial; on the contrary, burial was carried out close to the surface of the soil. Determination of similar depth of graves throughout the north necropolis indicates that was a conscious preference. According to the data, the burial in the Northern Necropolis began in the late 2nd century BC and intensified in the 1st century BC and 1st century AD. Although it was rare, burial activities continued during the 3rd century AD. The common form of burial was cremation in from the 2nd century BC to the midst of the 1st century AD and then inhumation appeared in the early 1st century AD. Dorsal laying is popular in the inhumation burials. The types of the graves are simple earth, simple earth with plaque lid, shaft grave, chamber tomb and ostothece. The

---

* Prof. Dr. Elif Özer, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Kampüs-Denizli-TR. E-posta: elifugurlu71@gmail.com. Orcid No: 0000-0001-6452-5605.
Arş. Gör. Dr. Ahmet Türkan, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir-TR. E-posta: aturkan@ogu.edu.tr . Orcid No: 0000-0002-3358-0828.
Öğr. Gör. Dr. Zerrin Erdinç, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Kütahya-TR. E-posta: zerrin.erdinc@dpu.edu.tr. Orcid No: 0000-0002-8377-7354.

first two of these are the commonest type of graves in the Northern Necropolis. Both single and multiple burials were found during the excavations. Grave goods are divided into two as outside and inside of the grave which includes terracotta figurines, pottery, glass, metal, bone, stone objects, and coins. The Aizanoi mask was found in a simple earthen grave of two young adults with destroyed skeletons in the Northern Necropolis in 2012. It has been observed that the first person was a young woman and the second also a young person. Since the bones were scattered, the lying direction or positions of the person is not clear. The grave goods are 5 iron nails, a bronze coin, a terracotta mask, a few pots, a lamp, the fragment of unguentarium and 2 thymetarion bases, which were put outside of the grave as an offering. The terracotta mask was found in two pieces under the leg bones of the person. Broken and missing parts of hair and face were restored and completed. The terracotta mask found as a grave good should portray one of the characters of the Dionysiac world with two lines of band above the forehead and small horns on the forehead. In this study, the mask is examined in terms of iconography and in this context, its meaning and whom it portrayed are discussed. Then, the reasons for placing the mask into the grave are emphasized. The grave goods found inside and outside the tomb are also examined and the mask and tomb are dated.

Keywords: Terracotta Mask, Aizanoi, Grave, Dionysos, Satyr, Burial Customs, Necropolis.

ÖZ

Aizanoi, Kütahya İli'nin 48 km güneybatısında yer alan Çavdarhisar ilçesi sınırlarında, Örencik Ovası platosunda konumlanmıştır. Antik Çağ'da ise kent Phrygia Epiktetos Bölgesi'nde yer almaktadır. Aizanoi'un en erken verileri Paleolitik Dönem'e tarihlenen buluntular olmakla birlikte, yerleşime ait en erken arkeolojik veriler şimdilik Zeus Tapınağı'nın üzerinde bulunduğu höyükten gelir ve Erken Tunç Dönemi'ne tarihlenir. Kentin en parlak süreci ise Roma İmparatorluk Çağı'dır. Özellikle imparator Hadrianus ve Antoninler Dönemi'nde artan imar faaliyetleri ve yoğun göç alan yerleşime dönüşümü, kenti kozmopolit bir yapıyabüründürmüştür. MS 3. yüzyılın ortalarına kadar hem politik hem dini konumuyla bölgenin önde gelen kentlerindedir. MS 4. yüzyıl başlarında Phrygia ve Karia'nın birleşiminden oluşan Phrygia Prima Eyaleti'nin parçası olmuştur. Aizanoi kamusal ve dini mimari örnekleri barındıran antik dokusu; Türk Dönemi'ne ait yerel sivil mimari örneklerini kapsayan kırsal yapısıyla kültürel bir miras örneği olup, bu karakteriyle 12 Nisan 2012 tarihinde Unesco Dünya Kültürel Mirası Geçici Listesi'ne kabul edilmiştir. 2012 ile 2017 yılları arasında kentin Kuzey Nekropolis'i olarak tanımladığımız alanda kazılar gerçekleştirilmiştir. Kuzey Nekropolis Aizanoi'un kuzey bölümünde tiyatrunun arka kısmında konumlanmıştır ve deniz seviyesinden yüksekliği 1020 m. dir. Mezarların çukur derinliği genelde 40-60 cm civarındadır yani defin için derin çukur açılmamış, tersine toprak yüzeyine yakın gömü gerçekleştirilmiştir. Kuzey Nekropolis genelinde benzer mezar derinliklerinin tespiti ise bunun bilinçli bir seçim olduğunu işaret etmektedir. Kuzey Nekropolis'teki en erken gömü elimizdeki verilere göre şimdilik MÖ geç 2. yüzyılda başlamış, MÖ 1. ve MS 1. yüzyıllarda yoğunlaşmış, MS 3. yüzyıla kadar sık olmasa da devam etmiştir. Yaygın gömme biçimi MÖ 2. yüzyıldan, MS 1. yüzyıl ortalarına kadar kremasyon, MS 1. yüzyılın başından itibaren inhumasyon'dur. İnhumasyonlarda yatış biçimi genelde dorsaldır. Mezar tipleri basit toprak, plaka kapaklı mezar, sandık mezar, oda mezar ve ostohtektir. Yaygın mezar tipi ise basit toprak ve plaka kapaklı mezardır. Hem tekli hem çoklu gömü yapılmıştır. Mezar eşyaları ise mezar dışı ve içi olarak ikiye ayrılır. Bunlar; pişmiş toprak kaplar, figürinler, cam, metal, kemik, taş objeler ve sikkelerdir. Aizanoi maskı 2012 yılında Kuzey Nekropolis'te basit toprak mezarda bulunmuştur. İnhumasyon gömü yapılan mezarda, iskeletleri tahrip olmuş iki genç-erişkin birey tespit edilmiştir.

İlk gömülen bireyin genç bir kadın olduğu, ikinci bireyin ise yine genç biri olduğu anlaşılmıştır. Kemikler dağınık ele geçtiği için bireylerin yatış yönü veya pozisyonu belli değildir. Mezar eşyaları ise mezar içinde 5 adet demir çivi, bronz bir sikke, terrakotta mask ile mezar dışında az sayıda mezar sunusu ya da yiyecek-içecek konulan seramik parçaları, kandil, unguentarium parçası ile thymetarion kaidesidir. Terrakotta mask, bireyin bacak kemiklerinin altında iki parça halinde bulunmuştur. Saç ve yüzün bir kısmı kırık ve eksik olup, restore edilerek tümlenmiştir. Bir mezar eşyası olarak bulunan terrakotta mask, alın üzerinde iki sıra halindeki tekli bandı, alın üstünde küçük boynuzları ile Dionysos dünyasının karakterlerinden birini betimliyor olmalıdır. Bu çalışmada, eser ikonografik açıdan incelenmiş ve bu bağlamda anlamı ile kimi betimlediği tartışılmıştır. Ardından maskın mezara bırakılma nedenleri üstünde durulmuştur. Mezar içi ve dışında bulunan mezar eşyaları da incelenerek mask ve mezarın tarihlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terrakotta Mask, Aizanoi, Mezar, Dionysos, Satyr, Ölü Gömme, Nekropolis.

Giriş

Aizanoi, Kütahya İli'nin 48 km güneybatısında, Çavdarhisar ilçesi sınırlarında, Örencik Ovası platosunda konumlanmıştır¹. Antik yazarlardan Strabon, yerleşimi Phrygia Epiktetos kentleri arasında vermiş ve “Aizanoi, Nakoleia, Kotiaion, Midaeion, Dorylaion Phrygia Epiktetos'un kentleridir; keza bazı yazarlara göre Mysia'ya ait olduğu kabul edilen Kadoi da bunlar arasında yer alır.” ifadesini kullanmıştır². Yerleşim antik çağda, Rhyndakos (Orhaneli) Nehri'nin Penkalas (Kocaçay) kolu üzerinde yer almıştır³. Kentin en erken verileri Paleolitik Dönem'e tarihlenen buluntulardır, ancak en erken arkeolojik veriler şimdilik Zeus Tapınağı'nın üzerinde bulunduğu höyükten gelir ve Erken Tunç Dönemi'ne aittir⁴. Kentin en parlak dönemi Roma İmparatorluk Çağı'dır. Özellikle imparator Hadrianus ve Antoninler Dönemi'nde giderek artan imar faaliyetleri ve yoğun göç alan bir yerleşime dönüşümü kenti kozmopolitleştirmiştir. Bu dönemde kentin varsıl ailelerinden Ulpiuslardan M. Ulpius Appuleius Eurykles kentteki imar faaliyetlerinin finansörlüğünü üstlenmiştir⁵. MS 3. yüzyılın ortalarına kadar hem politik hem dini konumuyla bölgenin önde gelen kentlerindendir. MS 4. yüzyıl başlarında Phrygia ve Karia'nın birleşiminden oluşan Phrygia Prima Eyaleti'nin parçası olmuştur. Erken Bizans Dönemi'nde piskoposluk merkezine dönüşen kent, piskoposlarını çeşitli kentlere göndermiştir⁶. MS 8. yüzyıldan sonra önemini giderek kaybetmiş⁷, 12. ve 13. yüzyıllarda ise Tatar boyundan Çavdar kabilesi buraya yerleşerek, tapınağı kaleye çevirmiş ve yerleşime

1 Erdinç 2021, 170-171.

2 Strabon XII, 8, 12.

3 Waelkens 1986, 46, xvii; Ramsay 1987, 515; Tabbernee 1997, 315.

4 Lochner – Ay 2002, 269 vd.

5 Texier 1839, 107.

6 Belke – Mersich 1990, 202.

7 İznik 2006, 295, 404.

günümüzdeki adını vermiştir⁸. Kent kamusal ve dini mimari örnekleri barındıran antik dokusu; Türk Dönemi'ne ait yerel sivil mimari örneklerini kapsayan kırsal yapısıyla kültürel miras örneği olup, bu özellikleri ile 12 Nisan 2012 tarihinde Unesco Dünya Kültürel Mirası Geçici Listesi'ne girmiştir⁹.

Kuzey Nekropolis

Aizanoi'un ölü gömme adetlerine dair arkeolojik verilerin ilk örneklerinden biri 1990 yılında yapılan kaçak kazı neticesinde gün yüzüne çıkan Amazonlar Lahdi'dir. Kentin Güney Nekropolisinde, Meter Steunene Kutsal Alanı'na yakın alanda bulunmuş ve MS 2. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlendirilmiştir¹⁰. 2012 ile 2017 yılları arasında kentın Kuzey Nekropolis'i olarak tanımlanan alanda kazılar gerçekleştirilmiştir. Kuzey Nekropolis, Aizanoi'un kuzey bölümünde tiyatrunun arka kısmında konumlanmıştır ve deniz seviyesinden yüksekliği 1020 m.dir (fig. 1). Mezarların çukur derinliği genelde 40-45 cm civarındadır yani gömü için derin bir çukur açılmamış tersine gömü toprak yüzeyine yakın gerçekleştirilmiştir. Kuzey nekropolis genelinde benzer mezar derinliklerinin tespiti ise bunun bilinçli bir tercih olduğunu işaret etmektedir (fig. 2). Kuzey Nekropolis'teki en erken gömü verilere göre şimdilik MÖ geç 2. yüzyılda başlamış, MÖ 1. ve MS 1. yüzyıl aralığında yoğunlaşmış, MS 3. yüzyıla kadar sık olmamakla birlikte devam etmiştir. Yaygın gömme biçimi MÖ 2. yüzyıldan, MS 1. yüzyıl ortalarına kadar kremasyon ve MS 1. yüzyılın başından itibaren inhumasyon'dur. İnhumasyonlarda yatış biçimi genelde dorsaldır. Kremasyon pratiği¹¹ ise birincil ve ikincil kremasyon olarak karşımıza çıkar. Birincil kremasyonda beden mezar içinde yakılarak üzeri kapatılırken, ikincil kremasyonda yakma, gömü alanı dışında gerçekleşmiş olmalıdır. Kremasyonlarda yanma sonucunda kemikler gri-beyaz-sarı ve kahverengi ile siyahtır¹². Gri-beyaz-sarı renktekilerin yüksek ateşte ve uzun süreli yanmaya maruz kaldığı düşünülmektedir¹³. Farklı renklerin tespiti yakma işleminde değişik ısı derecesi uygulandığını gösterir. Başka yerleşimlerde yapılan araştırmalarda 700 derece ve altında ısıya maruz bırakılan kemiklerin küçülmekle birlikte hala belirgin kaldığını göstermiştir¹⁴. Bu durumda Aizanoi'da da en azından 700 dereceden daha yüksek ısıda kremasyonun gerçekleştirildiği öngörülebilir. Mezar tipleri basit toprak mezar, plaka kapaklı mezar, sandık mezar, oda mezar ve ostohektir. Yaygın mezar tipi basit toprak mezar ve plaka kapaklı mezardır. Mezarlara hem tekli hem çoklu gömü yapılmıştır. Mezar eşyaları ise; mezar dışı ve içi olarak ikiye ayrılır. Bu eşyalar pişmiş toprak kaplar, figürinler, cam, metal, kemik, taş buluntular ve sikkelerdir.

8 MAMA IX, xxvi, xxix.

9 <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>

10 Türktüzün 1993, 517 vd.; Wulf 1993, 527 vd.

11 Kremasyon pratiği için ayrıca bk. Yıldız – Erdal 2008, 40.

12 Üstündağ 2019, 318-319.

13 Üstündağ 2019, 319.

14 Vark 1970, 65.

Mask

Mask, Neolitik Dönem'den itibaren¹⁵ karşılaşılan ve bu dönemlerde dahi ritüel amaçlı kullanıma ihtimali yüksek olan bir objedir. Tanınmamak, korunmak, gizlenmek ve güzel görünmek gibi farklı amaçlarla yüze, başa takılan, çeşitli malzemelerden hazırlanan yapay yüz ve başlık olup, bağlamına göre anlam ve işlevselliği değişir¹⁶. Farklı kültürlerdeki dini törenlerde rahip konumundaki kişi veya kişilere kutsal kimlik kazandırmak amacıyla yüz bitkisel boya veya isle boyanarak mask görünümü elde edilmiştir¹⁷. Bereket, yağmur yağdırma, hastalıkları iyileştirme, hasat zamanı, ölü gömme gibi ritüel pratiklerinde neredeyse başrolde dir. Örneğin MÖ 2. yüzyılın 1. yarısına tarihlenen Trialeti'de Tsintskaro Kurganı'nda bulunan gümüş kapta¹⁸ erkeklerin kurt maskesi takarak tören alayında betimi maskın kullanım amacından birini işaret eder. Maskın terrakotta olarak antik Yunan'da üretimi ise MÖ 5. yüzyılda başlamış ve adak sunusu olarak kullanımı giderek yaygınlaşmıştır¹⁹.

Latince de mask için *persona* ve *larva* kelimesi kullanılmıştır. *Larva* aynı zamanda hayalet demektir ve etimolojik olarak ev tanrısı *Lar*'dan türetilmiştir. Yunanca ise mask *prosopon* olarak geçmektedir²⁰. Antik Yunan ve Roma dünyasında günlük hayattan sahneler, tanrı, tanrıça figürleri ve ayrıca kişisel betimler de mask olarak üretilmiştir. Masklar genelde ritüel ve gömü maskları olarak ikiye ayrılmıştır²¹. Antik Yunan dünyasında ise genelde "normal" ve "grotesk" masklar olarak değerlendirilmiştir²². Bununla birlikte Napier, Klasik Dönem öncesine ait örnekleri mezar, onursal, apotropeik (korkutucu/koruyucu) ve dramatik masklar olarak dört tipte değerlendirmiştir²³. Bir diğer sınıflandırmada ise ritüel, biyografik ve sahne maskları olarak gruplandırılmıştır²⁴.

Antik Yunan dünyasında masklar genelde Dionysos şenliklerinde kullanıldığı için Dionysos dünyası ile bağlantılı görülmüş ve bu tür masklar tiyatro maskı olarak tanımlanmıştır. Dionysos kültüründe mask ve keçi iki önemli objedir²⁵. Mask, Dionysos'un manifestosu keçi ise tanrıya adanan kurban hayvanıdır. Şarap yapım törenlerinde Dionysos, maskla kişileştirilmiştir²⁶. Dionysos'un sakallı maskına asma yapraklarından taç yerleştirilmiş ve yine asma yapraklarıyla süslenmiş ahşap bir sütuna takılmış, sütuna da gıysi giydirilerek önünde törenler gerçekleştirilmiştir²⁷.

15 Hershman 2014, 8; 30-31. Neolitik Dönem'den itibaren elimize geçen örnekleri olmakla birlikte şimdiye kadar bilinen en erken mask Fransa'da, La Roche Cotard Mağarası'nda bulunmuştur ve Musteryen Kültürü'ne ait olup, 35, 000 yıl öncesine tarihlenir. bk: age., 30, dn. 114. Neolitik Dönem'den günümüze ulaşan ve malzemesi taş olan masklar ise 9000 yıl öncesine aittir. Bu masklar Güney Levant Bölgesi'nde Yudea'da bulunmuştur ve ilk antropomorfik masklar olarak bilinirler. bk.: age., 31, dn. 122.

16 Bağcı 2018, 27.

17 İndirkaş 2012, 61.

18 Odihseli 2019, 399, dn. 76.

19 Schwarzmaier 2010, 42-43; Langi – Hooper 2013, 106.

20 Wiles 2004, 129.

21 Bağcı 2018, 27.

22 Atasoy 2021. 415 vd.

23 Napier 1986, 47.

24 Grimes 1992, 61.

25 Keranyi 1976, 80.

26 Amanatidou 2016, 16.

27 Otto 1993, 88, 171; Keranyi 1995, 250.

Ayrıca, genelde Dionysos için *oscillum* ve masklar kutsal alanlardaki ağaçlara, sütunlara ve evlerin avlu duvarlarına asılmıştır²⁸. *Oscillum*'un ağaçta sallanarak havayı temizleyip, arındırdığına inanılmıştır²⁹. Mask, Dionysos kültüründe başrolde olmasına rağmen, Demeter kültüründe de kullanılmıştır³⁰. Pausanias, Arkadia'da Kidarialı Demeter kültüründen söz ederken, tanrıçanın ritüellerinde rahibin tanrıça maskını, rahip gruplarının da arı ve melisa maskı taktığını anlatmıştır.³¹

Medusa'nın da apotropeik (korkutucu/koruyucu) anlamda kullanılan maskları vardır³². Bu masklar ritüel danslarda olasılıkla khthonik karakterde kullanılmıştır. Maskı takanın khthonik demonlara karşı ilahi korumaya alındığına inanılmıştır³³. Roma Cumhuriyet Dönemi'nde ise maskın en önemli kullanım alanı imago kültürüdür (Ata kültürü). Soylu aileden biri öldüğünde yüzünden balmumu kalıp alınmış ve bazen profesyonel bir aktör tarafından mask yüze takılarak cenazeye katılım sağlanmıştır³⁴. Bunun dışında, Yunan dünyasında maskların asıldığı mekanlardan biri de pişmiş toprak figürinlerin pişirildiği fırınlardır ve zanaatkarlar yaptıkları eşyaların kötü güçlerden korunması için pişirme fırınlarına masklar asmıştır³⁵.

Yunan ve Roma dünyasında terrakotta masklarda bazen alın üstünde bazen ise kulak altına ya da çenenin iki yanına olmak üzere tek, iki ya da en fazla üç delik işlenmiştir. Göz ve ağız kısmı boş yapılmış, ancak bazı masklarda Aizanoi örneğinde de olduğu gibi ağız kısmı kapalı bırakılmıştır. Bu tür delikli masklar mekan duvarlarına asılabilmekte ve bu şekilde maskın mekan apotropeik (korkutucu/koruyucu) olarak koruduğu, aynı şekilde mezar yakınlarına da gömü sunusu olarak yerleştirildiği düşünülmektedir³⁶.

Aizanoi Maskı

Aizanoi Maskı (Kat. 1) 2012 yılında Kuzey Nekropolis'te basit toprak mezarda bulunmuştur (fig. 2 - 4)³⁷. İnhumasyon gömü yapılan mezarda, iskeletleri tahrip olmuş iki genç-erişkin birey tespit edilmiştir³⁸. Kemikler dağınık ele geçtiği için bireylerin

28 Işın 2007, 100, K 63, Res. 68, 85, 100, K 63, Res. 68, 85; Eisenberg 2015, 5 - 6, 8, Fig. 12. *Oscillum* disk formulu pişmiş toprak eserlere verilen isimdir. Bk. Meo 2017, 492; Işın 2007, 100.

29 Meo 2017, 492, 493.

30 Otto 1993, 87; Håland 2012, 113.

31 Paus., 8.15,1-3

32 Håland 2012, 113.

33 Milovanovic – Andelkovic – Grasar 2017, 168.

34 Håland 2012, 113.

35 Burford 1972, Pl. 17.

36 Burford 1972, 122.

37 Kuzey nekropolis'te D9D açmasında tespit edilmiştir. Mezar numarası: A13.D9D.M03. 1. Birey A13.D9D.M03.B03, ikinci birey A13.D9D.M03.B04 olarak numaralandırılmıştır. Mezarın alınabilen uzunluğu 57 cm., gen: 80 cm. derinliği 55 cm.dir.

38 Birinci iskelete ait kafatasından küçük bir parça, alt çenenin büyükçe bir kısmı, kol ve bacak kemikleri, el ve ayak kemikleri ve kalça kemerine ait iki parça kemik sağlam olarak ele geçmiştir. Kafa kemiklerinden biri olan *temporal* kemiğe ait *mastoid* çıkıntının, alt çenenin *menton* çıkıntısının ve sağ *coxae* kemiğine ait büyük *sciatic* aralığın anatomik özellikleri iskeletin büyük ihtimalle bir kadına ait olduğunu işaret etmektedir. Ancak bir iskeletin tam olmadığı ve özellikle de cinsiyet farklılıklarının belirgin olduğu anatomik bölgelerin eksik olduğu bu gibi durumlarda cinsiyet tahmininin hatalı olma olasılığı da vardır. Dişlerin aşınma durumu ve kafatası suturlarının açık olması iskeletin genç bir erişkinine ait

yatış yönü veya pozisyonu belli değildir. Mezar eşyaları ise mezar içinde 7 adet demir çivi, bronz bir sikke, terrakotta mask ile mezar dışında az sayıda mezar sunusu ya da yiyecek-içecek konulan seramik parçalarıdır. Mask, birinci bireyin bacak kemiklerinin altında iki parça halinde bulunmuştur. Saç ve yüzün bir kısmı kırık ve eksik olup, restore edilerek tümlenmiştir³⁹ (fig. 5). Maskın alın üzerindeki saçları, alını açıkta bırakarak geriye taranmış, saç ve alın arası iki bölümlü tek bir bant ile ayrılmış, bandın altından alın üzerine kısa dökülen saçların arasında, alından yukarı doğru çıkıntı yapan kısa boynuz işlenmiştir. Bandın altından saçlar iki yana dalgalı şekilde serbest bırakılmıştır. Gözbebeği boş ve yuvarlak, göz çukurları ve kaş belirgin işlenmiştir. Burun düz, ucu ise sivri ve kalkıktır. Ağız hafif aralık ve dudaklar etli, yanaklar ile çene dolgundur. Alın üzerinde ve sağ yanağın ucunda ip geçme delikleri vardır, sol yanaktaki delik ise kırıktır (fig. 5 - 6).

Bir mezar eşyası olarak bulunan terrakotta mask öncelikle ikonografik açıdan değerlendirilecek, ardından neden mezara bırakıldığı üzerine yorumlar getirilecektir. Maskın alın üzerindeki küçük boynuzları ve alın üstünde iki sıralı tek bandı ile betimi doğrudan Dionysos⁴⁰ dünyasına götürmektedir. Ancak Dionysos tasvirlerine bakıldığında tanrının Aizanoi örneğindeki gibi sade görünümü ile pek karşılaşılmamaktadır ve genelde tanrı başında *liknon*⁴¹ ile betimlenmiştir. Yüzün ise sakallı⁴² ve sakalsız betimleri bulunmaktadır⁴³. Dionysos masklarında Dionysos Botyrs ve Dionysos Tauros tipleri daha sık kullanılmıştır. Her iki tipte de hafif alaycı gülümseme vardır⁴⁴. Amisos'ta bulunan terrakotta Dionysos maskı ve protomları buna örnek verilebilir⁴⁵. Aizanoi örneği (fig. 6 - 7), Trapezeus ve Kara Samsun'da bulunan sakalsız Dionysos protomları ile saç ve bandın işlenişiyile kısmen benzerlik gösterir⁴⁶. Dionysos mask ve protomlarındaki boynuzlar ise Aizanoi maskındaki boynuzlara göre büyük ve boğumludur. Amisos'ta ve Pontus Bölgesi'nde Dionysos kültüne paralel olarak bu masklar VI. Mithridates Dönemi'nde yaygınlaşmıştır⁴⁷. Tarsus'ta bulunan Dionysos başı ise bant ve boğa boynuzlarıyla betimlenmiştir⁴⁸. Boynuzlar işlenişiyile Aizanoi örneğini anımsatır, ancak yüz ve saçtaki diğer detaylar farklıdır. Stratonikeia

olduğunu göstermektedir. İkinci bireye ait sadece iki ön kol kemiği parçası ve bir bacak kemiği parçası bulunmuştur. Bu sebeple bu bireyin cinsiyeti ve yaşını belirlemek mümkün olmamıştır. Sadece uzun kemik parçalarının epifiz kısımlarının kapanmış olması iskeletin erişkin bir bireye ait olduğunun işaretidir. Her iki bireye ait kemiklerin de ince ve uzun yapılı olduğu gözlemlenmiştir. İskeletler hakkında bize bu detaylı bilgiyi yazılı olarak veren Antropolog Doç. Dr. Sn. Handan Üstündağ'a burada tekrar teşekkür etmek isteriz.

39 İki kırık parça halinde bulunan mask restorasyon aşamasında önce mekanik ve kimyasal temizlik ardından birleştirme ve tümleme alçı ile yapılmış ve son olarak bir ton koyu renge boyanmıştır. Restoratör Sn. Talibe Çelik-Köse ve 2013 yılı Bakanlık Temsilcimiz Sn. Yılmaz Yeşilyurt'a bu güzel restorasyon için tekrar teşekkür ederiz.

40 Dionysos/Bacchus genel ikonografi için ayrıca bk: Lexikon I, 1, C21153.

41 Keranyi 1976, 289.

42 Pinney 1923, 214; Hutchinson 1983, 614, Fig. 41; Atasoy 2017, 8, Res. 1-2.

43 Hutchinson 1983, 39, 74, 75. Fig. 16; Amanatidou 2016, Fig. 35, 37, 41, 44; Atasoy 2017, 5.

44 Amanatidou 2016, Fig. 26-28, 43, 48.

45 Mentessidou 2011, Fig. 6-8; Onur Gemci 2016, 30-31, 62, Fig. 44.

46 Mentessidou 2011, Fig. 9-10.

47 Sümerer 1999, 148-149, Taf. 7, P. III 11.

48 Hasselin-Rous – Yalçın 2018, Fig. 12.

Aldağ Nekropolisi'nde bulunan terrakotta Dionysos maskı ile alın üzerindeki ince bant süslemesi kısmen benzerlik gösterir, ancak bandın iki ucuna tomurcuk şeklinde çiçek ve yapraklar işlenmiştir. Yanaklarında ve kulak hizasında delik bulunması ise benzerlik gösterir. Saçlar da Aizanoi örneği gibi yanlara ve aşağıya bukleler halinde sarkıtılmıştır. Aldağ Dionysos maskı MÖ 1.-MS. 1. yüzyıl arasına verilmiştir⁴⁹. Tralleis'te bulunan ve MS 1. yüzyıla tarihlenen Aldağ maskının yakın benzeri ise Çekilmez tarafından genç kız maskesi olarak değerlendirilmiştir⁵⁰. Kurul Kalesi'nde⁵¹ bulunan terrakotta çocuk Dionysos'un ise başında şişkin taç ve tacın her iki yanından inen sarmaşık yaprakları vardır. Aizanoi örneği ile benzerliği ise tacın hemen altında, alının her iki tarafına gelecek şekilde yerleştirilmiş küçük boynuzlardır. Ancak Aizanoi maskı bir çocuğu değil, bir erişkini temsil ediyor gibidir ve bu nedenle Kurul Kalesi Dionysos'undan ayrılır. Karşılaştırma için Dionysos örnekleri arttırılabilir ancak, incelenen örneklerde görüldüğü üzere benzerliklerin azlığı yüzünden Aizanoi maskının Dionysos'u betimleme olasılığı çok mümkün görünmemektedir.

Dionysos dünyası ile bağlantılı ve boynuzlu betimlenmiş bir diğer figür ise Pan'dır. Pan çoğunlukla vahşi ve ağzı açık betimlenmiştir⁵². Boynuzları genelde alın üstünden çıkar ve Aizanoi örneğindeki kadar küçük örnekleri pek yoktur ve boğumlu boynuzlarla daha sık karşılaşılır⁵³. Burun ise kısa, küt, iri delikli ve uzun kulaklıdır. Tıpkı Dionysos maskları gibi Pan da bazen sakallı bazen sakalsız tasvir edilmiştir⁵⁴. Hippos'ta bulunan bronz Pan maskı⁵⁵ sakalsız, burnun hafif kalkık, kaşların kavisi ve kısa boynuzlarla işleniş bakımından Aizanoi maskını (fig. 6 - 7) anımsatmasına rağmen, boynuzların kısa, ancak boğumlu olması ve kulakların işleniş ile ayrılır, bununla birlikte plastik özellikleri açısından benzerlikler söz konusudur. Hippos Pan maskı, Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁵⁶. Stratonikeia Augustus İmparatorlar Tapınağı yüzey buluntusu olarak tespit edilen ve MÖ 1.-MS 1. yüzyıl arasına tarihlendirilen terrakotta Pan maskı ise başın iki yanında ve başa yapışık işlenen kısa boynuzlarıyla Aizanoi maskının boynuzlarını kısmen anımsatır, ancak Stratonikeia Pan maskı⁵⁷ sakallı ve yaşlıdır, ayrıca saçları yoktur. Yakalanabilen tek ortak yön ise küçük, kısa boynuzlardır.

Dionysos dünyasının bir diğer önemli figürü satyr'dir⁵⁸. Erken dönemde satyr'ler

49 Durnagözü 2020, 365, 653, Kat. 244, Res. 126, Lev. 88.

50 Çekilmez 2014, Lev. 118, K. 111

51 Şenyurt v.d. 2020, 508-509, Resim 4-5. Bu terrakotta Dionysos figürün ve protomu M1 isimli ve Dionysos Kutsal Alanı olarak adlandırılan mekanda tespit edilmiştir. bk. age., 510. Bu alanda yapılan çalışmalardan tespit edilen bulgular Hellenistik (MÖ 130-100) ve özellikle Geç Hellenistik Çağ'a (MÖ 85-65) tarihlendirilmiştir. bk. age., 515.

52 Hutchinson 1983, 34, Fig. 62.

53 Hutchinson 1983, 625, Fig. 62.

54 Furtwangler 1877, Taf. VIII. MÖ. 450'lere kadar Pan sakallı betimlenirken yüzyılın sonlarına doğru sakalsız tasvirleri başlamıştır. Hellenistik dönemde yaşlı, sakallı Pan tipi geri gelmiş ve 3. yüzyılın sonuna doğru genç Pan tipleri ve genç Satyr tipleri birbirine çok yaklaşmıştır. Hellenistik terrakotta büstlerinde tanrının hayvan unsurları çok kuvvetli vurgulanmıştır. Roma dönemindeki Pan tipinde ise boynuzlar geride, saçlarının ortasında durmaktadır. Bk. Boyana 2005, 181-182.

55 Eisenberg 2017, 1-23, Fig. 12.

56 Eisenberg 2017, 3, 8, Fig. 12.

57 Durnagözü 2020, 365-366, 654, kat. 246, Lev. 89.

58 Hutchinson 1983, 22.

genelde daha vahşi ve sakallı betimlenirken, MÖ 4. yüzyıldan itibaren genç, sakalsız ve daha insani özellikleriyle tasvir edilmiştir. Roma sanatında ise bazen yaşlı ve sakallı bazense genç ve sakalsız olup boynuzlu ve boynuzsuz betimlenmişlerdir⁵⁹. Aizanoi örneğine kısmen benzer bir satyr'i, Mısır'da terrakotta bir meşaleye işlenen başta buluyoruz, ancak bu örnekte bant üzüm ve asma yapraklarından⁶⁰. Amisos'ta bulunan terrakotta satyr başı ile saçların dalgası ve burnun işlenişi benzerdir⁶¹. Smyrna'da bulunan ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne verilen terrakotta satyr başıyla boynuzların alın üzerine ve kısa yapılması yakınlık gösterir⁶². Yine Smyrna'dan bulunan ve Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne verilen mask parçasıyla alın üzerindeki bandın işlenişi benzerdir⁶³. Tarsus Gözlükule'de bulunan ve Hellenistik Dönem'e verilen satyr maskı⁶⁴ ise sakalsız ve genç oluşu ile benzerlik gösterse de gülümsemesi ve sarmaşık/asma dallarından tacıyla Aizanoi maskından ayrılır. Getty Müzesi'nde, Sicilya yapımı terrakotta satyr ise alınındaki küçük boynuzları, burun ucunun dik profili, tok çenesi ile Aizanoi örneğini anımsatır. Getty Müzesi satyr maskı MÖ 200 ile 100 arasına tarihlendirilmiştir⁶⁵. Heraclea Sintica'da⁶⁶ da Aizanoi maskına benzer satyr maskları bulunmuştur⁶⁷. Bu maskların, üzerlerinde yapılan delikler yüzünden kutsal alan ve evlere asıldığı düşünülmektedir. Heraclea Sintica örnekleri MS 2. yüzyıla verilmiştir⁶⁸, ancak Aizanoi maskı yüzünün plastik özellikleriyle daha erken bir tarihte yapılmış olmalıdır. Satyr masklarının mezarlarda, nekropolislerde bulunması ile bağlantılı olarak Hart ve Çekilmez, satyr mask tipinin satyrik oyunlarda kullanıldığı için ölen bireylerin muhtemelen satyrik oyunlarda rol alan Dionysos cemaatinden kişiler olabileceğini önermiştir⁶⁹. Aizanoi maskı, Stratonikeia'da Aldağ Nekropolis'inde mezarda bulunan ve MÖ 1.-MS 1. yüzyıl arasına verilen satyr maskıyla⁷⁰ da yakın benzerlik gösterir. Ortak özellikleri kalkık ve uç kısmı yuvarlak burun, gözbebeklerinin yuvarlak ve delik, çenenin ise tok ifadesidir. Aizanoi maskına kısmen benzerlik gösteren bir diğer örnek ise Pergamon Okulu'na ait ve Berberini Faun⁷¹ olarak bilinen heykeldir. Alından çıkan kısa boynuzlar ve saçların alından geriye taranışı ile yakınlıklar bulunur. Aizanoi Maskı ile karşılaştırılan diğer örneklerdeki ortak tarih bizi MS 1. yüzyıla götürmekte ve bu bakımdan Berberini Faun ile tarih pek uyuşmamaktadır. Ancak Berberini Faun ile benzer özelliklerin tespiti, ikonografik olarak Aizanoi maskının ait olduğu dünyaya dair bir ipucu şeklinde değerlendirilebilir. Aizanoi maskı, Thesleff Koleksiyonu'nda bulunan ve MS

59 Touyz 2021, 70.

60 Hamid 2013, 74 vd., Pl. 11, 12, 23.

61 Mentessidou 2011, 66, Fig. 14.

62 Şakar 2009, 104, Kat. 20, XXIII, Resim 97-100.

63 Şakar 2009, Kat. 22, Lev. XXV.

64 Goldman 1950, 339, Fig. 222, 254.

65 Ferruzza 2016, no. 58.

66 Heraclea Sintica MÖ 4. yüzyılın ortalarında II. Philip tarafından kurulmuş bir Thrak kentidir. bk. Nankov 2015, 7-35. Buradaki kazılarda bir satyr maskına dair kalıp bulunmuştur. bk. Cholakov 2015, 126, Pl. I, fig. 6.

67 Minchev 2019, 216-217, Fig.10. 12, 30-32.

68 Minchev 2019, 215-217, Fig.10. 30-32.

69 Hart 2010, 47, Fig. 16; Çekilmez 2014, 113.

70 Durnagözü 2020, 364, 653, Kat. 245, Res. 127, Lev.88.

71 Robertson 1991, 194, Fig. 275; Clark 2020, 2 vd., Fig. 1, 14.

1. yüzyıla tarihlendirilen mermer satyr başıyla⁷² da yüzün yumuşak ifadesi, saçların alından yukarıya taranışı ve yanlarda kulaklara bukleler halinde inmesi, hafif aralık ve etli dudağı, burun düz profili ve burun ucunun kalkık ve yuvarlak verilmesi açısından ortak özelliklere sahiptir.

Dionysos dünyası ile ilgili bir diğer figür ise faun'dur. Bir satyr olarak bilinen faun Erken Arkaik Dönem'den, Geç Antik Çağ'a kadar Antik Yunanistan'da çok yaygın kullanılan sanatsal bir figürdür. Faun genelde sakallı ve olgun ve üst kısmı insan biçiminde verilmiştir. Sivri kulakları ve burnu ve boynuzlarının detaylarıyla da insani olmayan yönleri vurgulanmıştır⁷³. Faun heykelleri ve masklarına genelde Aizanoi örneğindeki gibi alından çıkan boynuzlar işlenmiştir. Bu boynuzlar bazen büyük ve kıvrımlı bazen küçüktür. Satyr ve Pan maskları ikonografik açıdan çok benzedikleri için ayırt etmenin zor olduğu düşünülmektedir⁷⁴. Aizanoi maskının alından çıkan küçük boynuzları Atina Agorası'nda bulunan ve MS 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen terrakotta faun maskı ile benzerdir⁷⁵. Bir Gemma üzerinde betimlenen faun ile yüz ifadesi, elmacık kemiklerinin çıkıklığı burnun kalkık verilışı, alt çenenin hafif sarkıklığı ve saçın dalgalı olarak alından yukarı taranışı yakındır, ancak gemma'daki faun'un alında boynuz yoktur⁷⁶. Aizanoi Maskı Boscoreale'da Roma Geç Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlenen P. Fannius Synistor'un Villası'nda resmedilen genç satyr başıyla⁷⁷ da saçların alından yukarı taranması, alt çenenin sarkıklığı, burnun kalkık profili ile ve alın üzerinden saçlara doğru çıkan küçük boynuzların işlenişiyile kısmen yakınlık gösterir. Tralleis Batı Nekropolisi'nde Aizanoi maskına (fig. 6 - 7) tok çene ve etli dudakları ile benzerlik gösteren terrakotta bir mask bulunmuştur. Bu mask da Aizanoi örneği gibi mezar içinde tespit edildiği için önemlidir. Mask MÖ 2. yüzyıla verilmiş ve Dionysos, satyr, silen ve musalar ile bağlantılı olduğu önerilmiştir⁷⁸.

Aizanoi örneğinin Dionysos dünyası ile doğrudan ilgili olmayan ama benzer özelliklerin yakalandığı bir diğer mask grubu ise genç kız ve genç erkek masklarıdır. Tralleis Batı Nekropolis'inde tespit edilen ve genç bir erkek başı⁷⁹ olarak tanımlanan mask ile dudakların hafif aralık ve etli, burnun düzgün profili ve yüzün yumuşak hatları ile stilistik özellikleri bakımından benzerlik gösterir. Bu genç erkek maskı, bulunduğu mezarın kontekst buluntuları ve stilistik özellikleri ile MS 1. yüzyıl ortasına verilmiştir⁸⁰. Aizanoi maskının Tralleis'teki diğer benzerleri ise Güney Nekropolis'te bulunmuş, ancak satyr değil; genç kız maskı olarak değerlendirilmiştir⁸¹. Tralleis K.109 genç kız maskı gözbebeklerinin yuvarlak yapılışı, ağzının kapalı, çenenin tok verilmesi bakımından benzerlik gösterir. Tralleis K.111 genç kız maskı alın önünde bant sarılışı, uzun saçlarının kulakları kapatarak yanlardan aşağı dökülmesi, yuvarlak,

72 Pietilä-Castrén 2003, 116, 118, Fig. 1-3.

73 Clark 2020, 2.

74 Touyz 2021, 68.

75 Agora VI, 61, Kat. 579, Pl. 11.

76 Agostini 1657, 4, 12.

77 Cook 1964, 170, 176-177, Fig. 17; Erol 2009, 66; Touyz 2021, 71, Fig. 2.2-3.

78 Saraçoğlu 2010, 487, 492, Kat. 5, Fig. 5; Saraçoğlu 2015, 490, Res. 4c1.

79 Özver 2021, 92, 240, 433, Kat. 165.

80 Özver 2021, 92, 240, 433.

81 Çekilmez 2014, 113.

dolgun yüzü ve göz bebeklerinin delik işlenmesi ile yakındır. Tralleis K.101 trajedi maskı ise saçların uzun ve yanlara sarkıtılması, yüzün yuvarlak, alnın geniş, burnun uzun ve kemerli, çenenin yuvarlak ve alt çenenin sarkık verilmesi⁸² ile Aizanoi maskını anımsatır. Aydın Arkeoloji Müzesi'ne satın alma yolu ile gelen terrakotta genç kız trajedi maskı⁸³ ise oval yüz, iri gözler ve etli dudakları ile benzerlik göstermektedir. Bir diğer önemli ayrıntı ise bu eserin başının sol tarafında boynuz bulunması ve alından başı çevreleyen taç yapraklarla süslü bant taşımasıdır. Genç kız masklarındaki bantlar ve bandı süsleyen meyvelerin genellikle genç kızlar tarafından festivallerde takıldığı önerilmiştir⁸⁴. Aizanoi maskının alındaki bandında veya saçta sarmaşık ve meyveler bulunmamaktadır. Bununla birlikte boynuzun yeri farklı olsa da bir genç kız maskında boynuz bulunması önemlidir⁸⁵ ve bu açıdan iki eser arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Aydın Müzesi Maskı MS 1. yüzyıla verilmiştir⁸⁶. Aizanoi örneği, üslup açısından saçların yana ve aşağıya dökülmesi, ince bantlar halinde taranışı, saçların lüleli verilmesi, kalkık burun ucu, burun profili, tok çene ve sarkık alt çene Tralleis örnekleri gibidir. Çekilmez'in de belirttiği şekilde⁸⁷, Hellenistik Dönem masklarında yüz hatları abartılmış ve plastik özellikleri daha dikkat çekici ve derinliği daha fazla verilmiştir. Roma masklarında ise barok ifade ve derinlik kaybolmuştur. Aizanoi maskında da barok ifade ile karşılaşmamaktadır. Maskın derinliği yoktur ve plastik özellikleri yüzeysel verilmiştir. Tralleis maskları, Aydın Müzesi maskı MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁸⁸ ve Aizanoi maskı da yüzün işlenişiyle Tralleis, Aydın Müzesi örnekleriyle plastik özellikleri bakımından uyumludur. Tralleis ve Aydın Müzesi maskının benzerleri Delos, Güney İtalya, Lipara, Morgantina, Myrina'da bulunmuştur⁸⁹. Lipara, Delos ile Myrina örnekleri Tralleis örneği gibi "Genç Kızlar" grubu altında incelenmiştir⁹⁰. Çekilmez'e göre, bu masklar ruhların kötülüklerden korunması için mezara bırakılan dini bir objedir⁹¹ yani apotropeik (korkutucu/koruyucu) anlam taşırlar. Aizanoi maskının da apotropeik (korkutucu/koruyucu) olarak mezara bırakılma ihtimali yüksek görünmektedir.

Aizanoi maskına benzer bir diğer mask grubu da yeni komedi sınıfına ait hetaera masklarıdır. Lipara'dan bulunan ve Hellenistik Dönem'e verilen Hetaera maskları⁹² incelendiğinde Aizanoi örneği Lipara Nr. 2. ve Nr. 5 hetaera masklarına saçların yana ve aşağıya sarkıtılmasıyla benzemektedir. Ancak Lipara örneklerinin gözleri delik değildir. Lipara Nr.2 hetaera ile yüzün yumuşak ifadesi benzerlik

82 Çekilmez 2014, 248-250, K.109, K.111, Lev.118, 243, K.101, Lev.102.

83 Doymaz 2021, 136, 223, K.19, Lev. 19.

84 Burr 1934, 77.

85 Aydın Müzesi'nden bulunan ve genç kız maskı olarak tanımlanan maskın identifikasyonu başındaki boynuz yüzünden yeniden değerlendirilebilir. Çünkü incelenen genç kız masklarında bu tür boynuzlarla hiç karşılaşmamıştır.

86 Doymaz 2021, 223, K.19, Lev. 19.

87 Çekilmez 2014, 29.

88 Çekilmez 2014, 248, 250, K109, Lev. 118, K111, Lev. 118.

89 Burr 1934, Pl. XLII, Nr. 114; Laumonier 1954, Pl. 94, Nr. 1235-1236, 1238-1242, 1247; Leyenaar – Plaisier 1979, Pl. 195, Nr. 1521-1522; Bernabò- Brea – Coen – Descœudres 1993, Pl. 25, Nr. 1; Kenfield 1994, Pl. 85, b; Bernabo-Brea 2001, 196 vd., Fig. 264-267, Fig. 356-361;

90 Burr 1934, 77 vd; Laumonier 1954, Pl. 94, Nr. 1247; Bernabo-Brea 2001, Fig. 264.

91 Çekilmez 2014, 114.

92 Bernabò- Brea – Coen – Descœudres 1993, 31, Plate 27, Nr.2, 5, 6.

göstermesine rağmen, stilistik açıdan Aizanoi örneğinin Lipara masklarındaki kadar plastik özellikleri yoktur ve alın üstünde bantla karşılaşılmamakta, ayrıca alından çıkan küçük boynuzlar da bulunmamaktadır. MÖ 1. yüzyıla verilen ve Metropolitan Müzesi'nde korunan terrakotta hetaera maskı⁹³ ise saçların ortadan ayrılarak yana ve aşağıya sarkıtılması, göz bebeklerinin delik yapılması ile benzerlik göstermekle birlikte Metropolitan örneğinin ağızı açıktır ve ince, uzun hatlara sahip yüzde barok ifade vardır. Hetaere örnekleri incelendiğinde⁹⁴ saçların yana ve aşağıya sarkıtılması ve genelde lüleler halinde oluşu benzerlik gösterse de bu masklarda ağız genelde çok açıktır ve alından çıkan boynuzlarla karşılaşılmamaktadır. Aizanoi'daki mezarda bireylerden birinin kadın olduğu bilinmektedir ve eğer mask bir hetaera'ya ait olsaydı mezardaki bireyin mesleğinin tespit edilmesi bakımından dikkat çekici bir bilgiye ulaşılabilecekti, ancak incelenen örneklerle yüzün işlenişi yakınlık gösterse de alındaki küçük boynuzlar maskın bir hetaera'ı betimleme ihtimalinden bizi uzaklaştırmaktadır.

Dionysos dünyasının diğer önemli karakteri maenad olup maskları da sıkça üretilmiştir. Maenadlar genelde başlarında asma ve sarmaşıklardan bir taç taşır, bazense alın üstünde tek ya iki sıra halinde sarılmış bant olmakla birlikte saç yerleştirilen kozalak ve asma yapraklarıyla oldukça gösterişli betimlenmişlerdir⁹⁵. Aizanoi maskına (fig. 6 - 7) benzer iki maenad maskı Heraclea Sintica'da bulunmuş ve MS 2. yüzyıla verilmiştir⁹⁶. Aizanoi örneği, Heraclea Sintica Maenad'larıyla alındaki iki sıra halinde sarılmış tek bant, saç buklelerinin yana ve aşağıya sarkıtılışı ile benzerlik gösterir, ancak Heraclea Sintica maskları daha plastik ve Roma Sanatının 2. Klasistik Dönem özelliklerine sahiptir ve Aizanoi maskından en önemli farkı alında boynuz bulunmamasıdır. Bu açıdan Heraclea Sintica Maenad'ları, "Genç Kızlar" grubuna daha yakındır. Aizanoi'da bulunan ve bronz kandil aksamı olarak kullanılan mask⁹⁷ ise gözler ve yüz ifadesinin veriliş üslubu ile Aizanoi örneğine benzerlik gösterir. Saç biçimi ise farklıdır. Roma Dönemi'ne tarihlendirilen masklı aksam 1999 çalışmalarında tiyatro-stadion kompleksinde bulunmuş ve benzer örnekleri MS 1. yüzyıla verilmiştir⁹⁸.

Aizanoi maskı MS 1. yüzyıla ait heykel başları ve mezar stellerindeki başlar ile stilistik olarak karşılaştırıldığında da benzer özellikler yakalanmaktadır. Örneğin, MS 1. yüzyılın ilk yarısına verilen Erzurum'dan bir kadın portresi ile yüz ve çenenin yuvarlak, dolgun, belirgin verilmesi, alının dar yapılması, küçük kapalı ağız, saçların ince bantlar halinde taranması ile benzerlik gösterir⁹⁹. Doğanhisar Mezar Steli'nde

93 Seeberg 1988, 130, Fig. 13.9-10.; Vermeule tarafından maskın bir maenad'a da betimleyebileceği önerilmiştir bk: Vermeule 1965, 364, Fig. 6.

94 Hetaera Hellenistik Dönem tipolojisi için bk: Webster 1961, 23-24, No. 38-46. Roma Dönemi kadın ve hetaera tipolojisi için bk. age., 34, No. 38 vd. Hetaere tipleri ise Webster 1961'de şu şekilde ayrılmıştır: -(No38) Yetişkin Hetaera, -(No. 39) Küçük Genç Hetaera, -(No. 40) Altın Hetaera, -(No. 41) Eşarplı Hetaera (diamitros), -(No. 42) Küçük Meşale Hetaera (Lampadion). bk. age., 44. Erken Hellenistik Hetaera örneklerinde genelde başta sarmaşık yaprakları ile süslü bir taç vardır. Saçlar bukleler halinde kulakların önüne düşer. bk. age., 66, 74, 90, KT5, DT26-27, ZT13.

95 Hutchinson 1983, 30, 367, Fig. 43; Coulson – Leventi 1998, 226-227, Pl. 36.

96 Minchev 2019, 216-217, Fig.10.31-32.

97 Cesur 2019, 58, 59, 108, F1, Kazı Env. No: 99 TS SO/X/26.

98 Cesur 2019, 58, 59, 108, F1, Kazı Env. No: 99 TS SO/X/26.

99 İnan- Rosenbaum 1966, Taf. 190, 1-2.

betimlenmiş kadın figürü ile yine yuvarlak ve dolgun yüz, tok çene ile ortak özelliklere sahiptir ve bu stel de MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir¹⁰⁰. MS 1. yüzyıla tarihlenen Aphrodisias Tiberius Portiği'nde işlenen tiyatro masklarıyla yüzün yumuşak ifadesi, küçük etli dudak ve hafif açık ağız, sarkık çene, göz bebeğinin yuvarlak ve delik işlenişi, saçların ince bantlar halinde taranması bakımından benzerlikler bulunur¹⁰¹. Yine MS 1. yüzyıla tarihlendirilen ve trajedi maskı olarak tanımlanan bir diğer örnek ise Laodikeia'dandır¹⁰². Friz bloğuna ait maskta yüzün ovaliği, elmacık kemiklerinin hafif çıkıklığı ve saçların ince bantlar halinde taranması ile stilistik açıdan Aizanoi maskı benzerlik taşır.

Yukarıda yapılan ikonografik ve tipolojik karşılaştırmaya göre, Aizanoi maskının bir satyri betimlediğini ve Dionysos dünyası ile bağlantılı bir mezar eşyası olduğunu önerebiliriz. Maskın mezarda bulunması da ölen iki bireyin ya da mask yakınında bulunduğu için birinci birey olan kadının Dionysos kültü ile bağlantısını akla getirmektedir. Kentte, Dionysos kültürünün varlığı yazıtlarla, sikkelerle bilinmektedir ve Aizanoi'da bir Dionysos tapınağı olma ihtimali yüksektir. Yazıtlar kentte tanrıya ait rahipliğin varlığını işaret etmektedir. Bu rahipler arasında Aizanoi'un önde gelenleri de bulunur. Kentin MS 2. yüzyılının önemli figürlerini barındıran Ulpius Ailesi'nin iki üyesi, M. Ulpius Appuleius Flavius ve oğlu M. Ulpius Eurykles'in Dionysos rahiplik yaptığı yazıtlardan anlaşılmaktadır¹⁰³. Bu ailenin Aizanoi'un eyalet ölçeğinde etkin ailelerinden biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Dionysos kültürünün kentteki önemli konumu netleşmektedir. Eurykles için Dionysos rahipliği onun ilk kamu görevidir. Özellikle polislerdeki aristokrat ailelerin çocukları, eğer imparatorlukta makam sahibi olmak istiyorsa kamu kariyerlerini genç yaşta başlatmak zorunda kalıyor ve bazen bu; kentin önde gelen kültürünün rahipliği oluyordu¹⁰⁴. Kentte tespit edilen bir başka yazıtta ise Aurelios Eutykhos isimli birinden "*Zeus neokoros'u ve ömür boyu Dionysos rahibi*" olarak bahsedilmiştir¹⁰⁵. Bu iki kültürün rahipliklerinin belirli şahıslar üstünde birleşmesi, bu kültürlerin kentteki ortak konumu için de bir işarettir. Dionysos kültürünün bu derece ön planda olması ve ayrıca kentin resmi otoritelerinin de merkezinde olduğu bir kültür olmasını düşünerek, Dionysos tören ve festivallerinin yoğun şekilde yapıldığı rahatlıkla söylenebilir. Dionysos tören ve festivallerinde tanrının suretinde ya da satyr'leri temsil eden masklar da kullanılmıştır. Yazıtlar dışında, sikkeler de Dionysos kültürünün varlığını işaret eder. Aizanoi kent sikkelerinde Dionysos betimi, Gallienus Dönemi (MS 253-268) sikkeleri¹⁰⁶ ile pseudo-otonom sikkelerinin arka yüzlerinde görülmektedir¹⁰⁷. Tanrı ayakta ve sola dönük şekilde, yarı çıplak ve sağ elinde kantharos, sol elinde thyrsus tutarken ve ayaklarının önünde panter olduğu halde betimlenmiştir. Gerek sikkeler

100 Baldıran – Abay 2017, 432-433, Res. 4a-b.

101 Chaisemartin 2006, 45 vd., fig. 13-14.

102 Tarhan 2006, 32, 85, Kat. 4, Res. 8-10.

103 Wörrle 1992, 353, no.4a, 4b, 4c, 4e.

104 Hatta Eurykles'e benzer şekilde onun bir kuşak öncesi olan Nikomedeia'lı ve politikacı ve yazar Arrianus'un da ilk kamu görevi, kentin önemli tanrıçalarından Demeter'in rahipliği olmuştur. bk: Bowie 1970, 3 vd.

105 νεοκόρον τοῦ Διὸς καὶ ἱερέα Διονύσου διὰ Βίου: MAMA IX, C34.

106 SNG Aul. Phrygia, 3361.; BMC Phrygia, 133-4.

107 BMC Phrygia, 32; SNG Cop. Phrygia, 64; Martin 2013, 143 no. 15, 21.

gerek yazıtlarla kentte varlığını gösteren Dionysos kültü ve cemaatinin varlığını tespit etmek de Aizanoi maskının bulunduğu mezara defnedilen iki bireyden en azından birinin kültle bağlantılı olabileceğini, bu satyr maskı ile işaret etmektedir.

Mezarda tespit edilen biri kadın, iki erişkin; bulunuş biçimlerine göre farklı zamanlarda mezara defnedilmiş olmalıdır. Maskın, birinci bireyin yani kadının yakınında bulunması maskın kadınla bağlantısını işaret eder. Ayrıca biri kadın olan bireylerin birbiriyle eğer; ikinci birey de kadın ise kardeş/anne-kız/yakın akraba ya da ikinci birey erkek ise; karı koca ya da kardeş olma ihtimali vardır. Bununla birlikte, akrabalık ilişkisi için DNA analizi yapılmadan kesin bilgi vermek zordur.

Mask mezara neden konulmuştu (fig. 3 - 4) üzerine ise kesinliği olmayan yorumlar getirebilir: İlki; mask, birinci bireyin yani kadının yanında bulunduğu için bu kadınla ilgilidir ve onun Dionysos kültü ile bağlantısı işaret eder. Dionysos aynı zamanda khthonik karakter¹⁰⁸ taşır ve mask hem kültle hem khthonik karakterle ilgili olarak mezara bırakılmış olabilir. Ayrıca, mezardaki erişkin ve muhtemelen akraba olan ikinci bireyin Dionysos kültüyle bağlantısı da ihtimal dahilindedir. Schwarzmaier, tiyatronun ilk başladığı dönemde, sınırlı sayıda, farklı yaşlardaki kişilerin farklı roller oynaması gerektiğinde masklar sayesinde çok hazırlanmadan pratik şekilde maskı takarak farklı roller oynayabildiğini ve bu kişilerin öldüğünde, tercihine göre maskların mezara bırakıldığını, bu nedenle bu maskların Dionysos ile ilgili dini bir obje olabileceğini önermiştir¹⁰⁹. Rohde ise mezar sunusu gibi kullanılan maskların ölen kişinin hayatı ile ilgili olduğunu düşünmektedir¹¹⁰. Bu önerilerden yola çıkarak, kadının ya da her iki bireyin de Dionysos kültü ile bağlantısı ve maskın kültle ilgili özel bir eşya olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte, eğer mask mezardaki kadın ve bağlı olduğu Dionysos kültüyle ilgiliyse; kadın için satyr maskı yerine Dionysos dünyasından bir kadın yani bir maenad maskının konulması daha mantıklıdır, ama satyr maskı tercih edilmiştir ve bu durumda aşağıdaki ikinci yorum mask için daha makul bir öneri gibi görünmektedir.

İkinci yorum ise erişkin bireylerden biri olasılıkla da kadın için mask değer verdiği, belki evine astığı ve koruduğuna inandığı apotropeik (korkutucu/koruyucu) bir eşyaydı ve öteki dünyada koruması için mezara bırakılmıştı şeklinde getirilebilir. Dionysos ile ilişkili kült objesi olarak kullanılan bu maskların, apotropeik (koruyucu/korkutucu) anlamda kutsal alanlara, konut ve nekropolislerde mezara ipele bağlanıp, ölüye adandığı da bilinmektedir¹¹¹. Burr, maskların öldükten sonra da kötülüğe karşı koruyan gücü nedeniyle tercih edildiği önerisini getirmiştir¹¹². Bu yorumlardan yola çıkarak maskın apotropeik (koruyucu/korkutucu) anlamda mezara konulduğu ileri sürülebilir.

Mezar içinde tespit edilen diğer eşyalar; demir çiviler ve bir adet bronz Roma İmparatorluk Dönemi şehir sikkedir¹¹³ (Kat. 2, fig. 8). Sikke, MS 1.-2. yüzyıl arasına

108 Işın 2007, 84, dn. 526; Tamsü-Polat 2019, 453.

109 Schwarzmaier 2010, 42.

110 Rohde 1968, 8.

111 Işın 2007, 92, dn. 589; Schwarzmaier 2010, 42-43.

112 Burr 1934, 77.

113 Köker 2016, 203 no. 21.

tarihlendirilmiş ve olasılıkla Charon'a verilen ücret olarak¹¹⁴ mezara konmuştur. Mezar içinde bulunan demir çiviler (Kat. 3 - 7) bireylerin muhtemelen ahşap bir sedyede mezara yerleştirdiğini işaret eder. Çiviler Kuzey Nekropolis'te hem kremasyon hem inhumasyon mezarlarda bulunmuştur. Mezarlarda bir veya birkaç adet gibi az sayıda bulunan çivilerin amulet gibi kullanıldığı düşünülmektedir¹¹⁵, ancak çivilerin mezar içindeki konum ve sayılarına dikkat edilirse bu çiviler amulet değil, tersine bir sedyeye ve bireylerden sadece birine ait olmalıdır. Eğer diğer birey de bir sedyede gömülseydi çivi sayısı doğal olarak daha fazla olmalıydı. Kibyra Nekropolis örneklerinde 5-10 cm boyutlarındaki çivilerin cesedi taşımak için gerekli ahşap sala uygun olduğu önerilmiştir¹¹⁶. Aizanoi mezarında da tespit edilen çivilerin boyutları 5-9 cm arasında olup, bu öneriyi destekler görünmektedir. Çivilerin dört tanesinin baş çapı 2 cm'den geniştir ve bu tür çivilerin ahşap yüzeyindeki sıyrılmayı engellemek için yapıldığı önerilmiştir¹¹⁷. Kuzey Nekropolis'teki kremasyon bir mezarda ise yanmış demir çiviler tespit edilmiş ve sanduka ya da sedye ile kremasyonun gerçekleştirildiği önerilmiştir¹¹⁸. Bu mezardaki çivilerin ölçüleri de masklı mezarın çivileri ile yakındır ve yukarıda belirtildiği gibi bireylerden birinin ahşap sedyede gömüldüğünü işaret etmektedir.

Mezar dışında tespit edilen eşyalar ise (fig. 9 - 10) bir unguentarium boynu (Kat. 12) iki thymiaterion kaidesi (Kat. 8 - 9), üç kandil (kırık) (Kat. 10 - 11a-b), iki tabak (kırık) (Kat. 13 - 14) ve birkaç adet amorf gövde parçasıdır (Fig. 9)¹¹⁹. Aizanoi Kuzey Nekropolis'te thymiaterion'lar inhumasyon ve kremasyonlarda mezar içi ve dışında bulunmuştur. Nekropolis'teki bir başka örnekte ise 2-3 yaşlarındaki bir çocuğun kremasyon kabı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır¹²⁰. Buhurdanlık, tütsü kabı olarak bilinen thymiaterion sivil ve kamusal alanlarda kullanılan ritüel bir objedir¹²¹. Aizanoi Nekropolis'inde ise tütsü yakmak ya da kandil gibi ışık vermek için ve bazen de kremasyon kabı gibi kullanmak için yerleştirilmiştir. Benzer forma sahip örnekler Roma Dönemi'ne verilmiştir¹²², ancak bu çok geniş bir dönemdir. Mezardaki mask ve diğer malzemelerin tarihinden yola çıkarak thymiaterion'lar için MS 1. yüzyıl önerilebilir. Kandiller ise üç adettir ve kırıktır. Kandillerin mezar dışında bulunması; mezar sahiplerinin yakınlarınınca mezar sunusu olarak bırakıldığını düşündürür. Benzerleri Aizanoi Kuzey Nekropolis'te inhumasyon ve kremasyon mezarlarında mezar

114 Tamsü-Polat 2019, 453, dn. 43; Çokay-Kepçe 2019, 400; Lenger 2019, 501, dn. 8.

115 Amulet gibi kullanıldığı düşünülen çivi örnekleri için bk. Dungworth 1998, 151.; Alfeyé, 2009, 427 vd. Çivilemenin bir çeşit sembolik anlam taşıyabileceğine dair inanç pek çok kültürde vardır. Roma dünyasında çivilerin ritüel kullanım örneklerinden birine *clavus annalis* denir. Livy, MÖ 363 yılında, bir yöneticinin tapınak duvarına hastalıklardan ve sel felaketinden korunmak için çivi çaktığını anlatmıştır. Livy (28.17.63).

116 Demirel 2019, 513.

117 Cesur 2019, 72, dn. 507.

118 Özer 2019, 381, A12.D9A.M08.

119 Çalışmadaki buluntu çizimlerini yapan Kumpas Çizim Ekibine (<https://www.instagram.com/kumpas-cizim/>) teşekkür ederiz.

120 Özer, 2019, 382.

121 Morstadt 2013, 642-643; Uygun 2021, 332. Aizanoi *thymiaterion*ları arkeolog G. Bayram tarafından Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD., Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmaktadır.

122 Manzoni 1979, 209, fig. 1; Aizanoi kuzey nekropolis form krş. için bk. Özer 2019, 385, Fig. 4.

içi ile dışında bulunmuş ve MS 1.-2. yüzyıl aralığına verilmiştir¹²³. Benzer bir örnek Laodikeia'dan bulunmuş ve MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir¹²⁴. Mezar dışında tespit edilen bu kandiller form olarak Bronner Tıp XXIV'e girer ve tipin benzer örnekleri MS 1. yüzyıla verilmiş, ancak bazı merkezlerde MS 2. yüzyıla kadar kullanım süresi devam etmiştir¹²⁵. Mezar dışında iki tabak parçası ile birkaç kaç amorf seramik parçası bulunması ise mezar dışına en az iki adet tabağın olasılıkla içinde yiyecekler ile bırakıldığını yani perideipnon ile bağlantısını işaret etmektedir. Kuzey Nekropolis'te tespit edilen benzer formulu tabaklar mezarlardaki kontekst buluntularına göre MS 1. yüzyıl içine tarihlenmektedir¹²⁶. Bu tabaklar (Kat. 13 - 14) form olarak Hayes Form 7, Samaria Form 5, Hama Form'a girer ve MÖ 1. yüzyıl ortaları ile MS 1. yüzyıl arasına tarihlendirilir¹²⁷. Sadece boyun parçası bulunan unguentarium (Kat. 12) ise hamuru, çapı ve formu ile Kuzey Nekropolis'te tespit edilen, MS 1. yüzyıla ait unguentariumlarla ve Laodikeia örnekleriyle benzerdir¹²⁸. Unguentarium, Klasik Dönem'de popüler bir mezar armağanı olan lekythosların yerini almış bir kap formudur¹²⁹. Ölü gömme ritüellerinde kullanılmış ve bazen ölünün onuruna içi boş bırakıldığı önerilmiştir¹³⁰. Bu unguentarium parçasının mezar dışında bulunması ve Kuzey Nekropolis'te bunun gibi pek çok unguentarium'un mezar dışında tespiti; kabın defin sonrası sunu amaçlı bırakıldığını düşündürmektedir.

Maskın tarihlendirilmesine gelindiğinde ise yukarıda yapılan stil kritik karşılaştırmaya göre MS 1. yüzyıla hatta MS 1. yüzyılın ilk yarısına ait olmalıdır. Saçın bantlar halinde ve ince taranması, yüzün yumuşak ifadesi, çenenin tok verilışı, hafif etli dudak MS 1. yüzyılın ilk yarısının plastik karakterine yaklaşıtır. Maskın yakın benzerlerinde de karşılaşılan tarih MS 1. yüzyıldır¹³¹. Bu döneme verilen satyr masklarında yakalanabilen ortak özellikler tok çene, düz burun, burun ucunun kalkık profili, gözbebeklerinin yuvarlak ve delik işlenmesi, saçların alından arkaya ince bantlar halinde taranması şeklinde sıralanabilir. Yine bu döneme tarihlenen diğer mask tiplerinde de karşılaşılan ortak özellikler genelde tok çene, hafif aralık ve etli dudaklar, bazen açık bazen kapalı ağız, gözbebeklerinin yuvarlak ve delik işlenmesi, saçların ince bantlar halinde taranması şeklinde özetlenebilir. Mezar eşyalarının tarihlerinde ise yine MS 1. yüzyılın baskınlığı gözlemlenmiştir. Mezar içinde bulunan ve olasılıkla Charon ücreti olan Roma Şehir Sikkesi (Kat. 2) MS 1.- 2. yüzyıl gibi geniş tarih aralığına verilmekle birlikte¹³², mezar iç ve dışındaki diğer eşyaların tarihleri göz önüne alındığında MS 1. yüzyıla ait gibi görünmektedir. Mezar dışında tespit edilen

123 Yeşil – Erdoğan 2013, 87, Kat. 11, dn. 44; Kat. 13.

124 Şimşek 2001, 656-657, Kat. 635, Lev. 75, 148.

125 Heimerl 2001, 50, 54, 103, 114, Taf. 3, 74, Taf. 6, 213, 215-216.

126 Özer 2013, 45 vd.

127 Crowfoot – Crowfoot – Kenyon 1957, 296-297, Fig. 68, 3, 326, fig. 77, 3-5; Cristensen – Johansen 1971, Fig. 33, 5.

128 Şimşek 2011, 76-77, Kat. 204; Korkmaz – Buz 2013, 61, 62, 67, Kat. 1-4.

129 Anderson-Stojanović 1987, 106.120.

130 Anderson-Stojanović 1987, 121.

131 Şakar 2009, 104, Kat. 20, XXIII, Resim 97-100, Kat. 22, Lev. XXV; Çekilmez 2014, 113, 248-250, K.109, K.111, Lev.118, 243, K.101, Lev.102; Durnagözü 2020, 364, 653, Kat. 245, Res. 127, Lev.88; Özver 2021, 92, 240, 433, Kat. 165; Doymaz 2021, 136, 223, K.19, Lev. 19.

132 Köker 2016, 203 no. 21.

3 adet kandil parçası (Kat. 10 - 11a-b), 2 tabak parçası (Kat.13 - 14) ve unguentarium (Kat. 12) ise form özellikleriyle genel olarak MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir¹³³. Kuzey Nekropolis'te inhumasyon gömüler MS 1. yüzyıldan başlayarak, MS 3. yüzyıla kadar devam etmiş, ancak basit toprak inhumasyon gömüler genelde MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Hatta ilk olarak kremasyon başlamış, inhumasyon ile birlikte devam etmiş ve ardından inhumasyona geçilmiştir¹³⁴. Masklı mezarın çukur derinliği, nekropolis'teki diğer inhumasyon basit toprak mezarlarla çok yakındır. Mezarlarda çukur derinliği yaklaşık 40-45 cm'dir olup, bu bakımdan da örtüşür ve tarih olarak MS 1. yüzyıl bir kez daha doğrulanır. Bu durumda Aizanoi maskını ve bulunduğu mezarı MS 1. yüzyıla hatta MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmek makul görünmektedir.

Sonuç olarak maskın bulunduğu mezara olasılıkla akraba genç bir kadın ve genç bir birey MS 1. yüzyılın ilk yarısında gömülmüştür. Mezardaki kadının yakınında tespit edilen terrakotta mask ise bir satyr'e ait olup ya kadının Dionysos kültü ile alakasını göstermek için konulmuş bir mezar eşyası ya da kadını öteki dünyada koruması için bırakılan apotropeik bir eşyadır. Apotropeik bir eşya olma ihtimali ise yukarıda ilk öneride açıkladığımız neden yüzünden daha mantıklı görünmektedir. Mezara bırakılan sikke ise iki bireyden biriyle ilgili ve olasılıkla Charon'a verilen ücrettir. Çiviler ise mezardaki bireylerden sadece birinin sedye ile defnedildiğini işaret etmektedir. Mezar dışındaki kandiller ve unguentarium olasılıkla mezar sunusu için bırakılmıştır. İki tabak ve amorf seramik parçaları ise muhtemelen perideipnon ile ilgili kaplardır. Thymiaterion kaideleri ise mezar dışında muhtemelen tütsü yapıldığı veya kandil gibi yakıldığına işaret etmektedir.

Katalog

Katalog 1

Terrakotta Mask (fig. 5-7) Buluntu Yeri: Kuzey nekropolis D9D.M03'ün içi. Korunduğu Yer: Kütahya Müzesi. Env. No: A13.D9D.M3.PT01. Ölçüleri: Yükseklik: 16.7cm Gen: 14.9cm Ek: 0.5cm. Hamur Rengi: Munsell 5 YR 7/4. Astar Rengi: Munsell 7.5YR 7/6 Hamur Yapısı: Az gümüş mika ve kireç katkılı, ince kumlu, sık dokulu, iyi kalitede pişirilmiş, yüzey dokusu mattır. Tek parça kalıptan üretilmiştir. Tek kalıp içerisine baskı tekniği ile ön cephe olarak üretilmiştir. Tanım: Eser 6 parça halinde bulunmuştur be birleştirilmiştir. Saç ve yüzün bir kısmı kırık ve eksiktir. Maskın alın üzerindeki saçları alını açıkta bırakarak geriye doğru taranmış, saç ve alın arası iki bölümlü tek bant ile ayrılmış, bandın altından alın üzerine kısa dökülen saçların arasında, alından yukarı doğru çıkıntı yapan kısa boynuz bulunmaktadır. Bandın altından iki yana bırakılan saçlar dalgalı şekilde serbesttir. Gözbebekleri boş ve yuvarlak delinmiştir. Göz çukurları ve kaşlar belirgindir. Burun hafif kemerli, ucu sivri ve kalkık, ağız hafif aralık ve dudaklar etlidir. Yanaklar ve çene dolgun, tebessüm eder şekilde gamzeleri işlenmiştir. Alın üzerinde ve sağ yanakta ip geçirme delikleri vardır. Sol yanaktaki delik kırıktır. Restorasyon Durumu: Eser iki kırık parça halindedir. Eksik bölümleri vardır. Yüzeyinde kalker tabakası mevcuttur. Fırça, su, peligom ve su bazlı akrilik boya kullanılarak mekanik ve kimyasal işlemleri yapılmıştır. Birleştirme ve tütleme alçı ile yapılmış, sulu boya ile

133 Crowfoot – Crowfoot – Kenyon 1957, 296-297, Fig. 68, 3, 326, fig. 77, 3-5; Cristensen – Johansen 1971, Fig. 33, 5; Heimerl 2001, 50, 54, 103, 114, Taf. 3, 74, Taf. 6, 213, 215-216; Şimşek 2011, 76-77, 656-657, Kat. 204, Kat. 635, Lev. 75, 148.

134 Özer 2013, 26 vd.

bir ton boyanmıştır. Karşılaştırma: Goldman 1950, 339, Fig. 222, 254; Şakar 2009, 104, Kat. 20, Kat. 22, Lev. XXIII-XXV, Resim 97-100, Sümerer 1999, 148-149, Taf. 7, P. III 11; Saraçoğlu 2010, 487, 492, Kat. 5, Fig. 5; Çekilmez 2014, 113, 243, 248, 250, K.101, K109, K.111, Lev. 118, K111, Lev. 102, 118; Saraçoğlu 2015, 490, Res. 4c1; Ferruzza 2016, no. 58; Eisenberg 2017, 3, 8, Fig. 12; Cesur 2019, 108, 201, F1, Lev. 35; Minchev 2019, 216-217, Fig.10.31-32; Durnagözü 2020, 364, 653, Kat. 245, Res. 127, Lev.88; Özver 2021, 92, 240, 433, Kat. 165; Doymaz 2021, 136, 223, K.19, Lev. 19. Tarih: MS 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 2

Bronz Sikke. (fig. 8) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün içi. Bulunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A13.D9D.M03.S01. Tamm: Korozyonludur. Üzerinde herhangi bir lejant veya figür görülememektedir. Ön yüzünde belli belirsiz bir büst görüntüyor. Fakat arka yüz belirsiz. Sikkenin kondisyonu çok kötü. Roma İmparatorluk Dönemi şehir sikkesi. Karşılaştırma: Köker 2016, 203 no. 21. Tarih: MS 1.-2. yüzyıl.

Katalog 3

Demir Çivi. (fig. 8) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün içi. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A13.D9D.M03.KB01. Ölçüleri: Yükseklik: 7cm Kal: 0.4cm Çap: 1.5cm. Tanım: L başlı ve dikdörtgen gövdelidir. Gövdeden uca doğru daralmaktadır. Karşılaştırma: Cesur 2019, 72, Tip 1, Lev. 42,-46, J1-17, Oransay 2006, 136, Şek.19, XXIV, 147; Demirel 2019, 528, Kat. 31. Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 4

Demir Çivi. (fig. 8) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün içi. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A13.D9D.M03.KB02. Ölçüleri: Yükseklik: 9.5cm Kal: 0.8cm Çap: 2.6cm. Tanım: L başlı ve dikdörtgen gövdelidir. Gövdeden uca doğru daralmaktadır. Karşılaştırma: Cesur 2019, 72, Tip 1, Lev. 42,-46, J1-17, Oransay 2006, 136, Şek.19, XXIV, 147; Demirel 2019, 528, Kat.31. Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 5

Demir Çivi. (fig. 8) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün içi. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A13.D9D.M03.KB03. Ölçüleri: Yükseklik: 9.3cm Kal: 0.6cm Çap: 1.5cm. Tanım: L başlı ve dikdörtgen gövdelidir. Gövdeden uca doğru daralmaktadır. Uç kısmı hafif kıvrıktır. Karşılaştırma: Cesur 2019, 72, Tip 1, Lev. 42,-46, J1-17, Oransay 2006, 136, Şek.19, XXIV, 147; Demirel 2019, 528, Kat.31. Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 6

Demir Çivi. (fig. 8) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün içi. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A13.D9D.M03.KB04. Ölçüleri: Yükseklik: 8.1cm Kal: 0.7cm Çap: 2.3cm. Tanım: Disk başlı, dikdörtgen gövdelidir. Karşılaştırma: Cesur 2019, 72, Tip 1, Lev. 42,-46, J1-17, Oransay 2006, 136, Şek.19, XXIV, 147; Demirel 2019, 528, Kat.31. Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 7

Demir Çivi. (fig. 8) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün içi. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A13.D9D.M03.KB05. Ölçüleri: Yükseklik: 5.4cm Kal: 0.6cm Çap: 2.4cm. Tanım: Disk başlı, silindirik gövdelidir. Karşılaştırma: Cesur 2019, 72, Tip 1, Lev. 42,-46, J1-17, Oransay 2006, 136, Şek.19, XXIV, 147; Demirel 2019, 528, Kat.31. Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 8

Thymaterion kaidesi. (fig. 9-10) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, 9D.M03'ün dışı, güney kesit. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A17.D9D.M03.PT78. Ölçüleri: h: alınabilen: 6.1 cm, kaide boyun çap: 3.2 cm. Kaide Çap:5.6cm ek: 0.6 cm. Tanım Hamur: 10R 7/8 (light red) Astar: 10R 6/8 (light red). Daldırma astarlı. Hamur Yapısı: Sık dokulu, iyi kalitede pişmiş, yüzey dokusu mat ve pürüzlüdür. Kaide boynu kısa, hafif dışa çekik konkav profillidir. Çark yapımıdır. Karşılaştırma: Manzoni 1979, 209. Fig.1; Özer 2019,

385, Fig. 4.Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 9

Thymiaterion kaidesi. (fig. 9-10) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün dışı, güney kesit. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A17.D9D.M03.PT02. Ölçüleri: h: alınabilen: 5.4 cm, kaide boyun çap: 3.4 cm. Kaide Çap:5.4 cm ck: 0.5 cm. Tanım: Hamur Rengi: Munsell 10R 7/8 (light red) Astar Rengi: 10R 6/8 (light red). Daldırma astarlı. Hamur Yapısı: Sık dokulu, iyi kalitede pişmiş, yüzey dokusu mat ve pürüzlüdür. Kaide boynu kısa, hafif dışa çekik konkav profillidir. Çark yapımıdır. Karşılaştırma: Manzoni 1979, 209. Fig.1; Özer 2019, 385, Fig. 4.Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 10

Kandil. (fig. 9-10) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün dışı, kuzey genişleme. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A17.D9D.M03.PT07a-b. Ölçüleri: h: 2.8 cm, uz.: 7.9 cm, gen: 6.5 cm. Tanım: Kırıktır. Hamur Rengi: Munsell 10YR 7/3 (Çok Açık Kırmızı) Astar Rengi: Munsell 2.5YR 5/8 (Kırmızı). Daldırma astarlı. Hamur Yapısı: Çok az kireçli ve mika katkılıdır. Az gözenekli. Yuvarlak gövdelidir. Diskus kısmı hafif içe bastırılmıştır. Gövdeden yükselerek omza bağlanan halka kulpu vardır ama kırılmıştır. Kalıp tekniğinde yapılmıştır. Form: Broneer Tip XXIV. Karşılaştırma: Broneer 1930, 80-83; Heimerl 2001, 50, 54, 103, 114, Taf. 3, 74, Taf. 6, 213, 215-216; Şimşek 20011, 82, 656-657, Kat. 635, Lev. 75, 148; Yeşil – Erdoğan 2013, 87, Kat. 11, dn. 44; Kat. 13. Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 11a

Kandil. (fig. 9-10) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün dışı, kuzey genişleme. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A17.D9D.M03.PT40. Ölçüleri: h: 2.7., gen: 6.4 cm. Tanım: Hamur Rengi: Munsell 7.5YR 8/4 (Pembe) Astar Rengi: Munsell 10R 5/4 (Çok Açık Kırmızı). Daldırma astarlı. Hamur Yapısı: Mika ve mineral katkılıdır. Kırıktır. Düz kaidedir. Yuvarlak gövdelidir. Diskus kısmı hafif içe bastırılmıştır. Gövdeden yükselerek omza bağlanan kulpu vardır. Kırıktır. Form: Broneer Tip XXIV. Karşılaştırma: Broneer 1930, Pl. XII, 702; Heimerl 2001, 50, 54, 103, 114, Taf. 3, 74, Taf. 6, 213, 215-216; Şimşek 2011, 82, 656-657, Kat. 635, Lev. 75, 148; Yeşil – Erdoğan 2013, 87, Kat. 11, dn. 44; Kat. 13. Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 11b

Kandil. (fig. 9-10) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün dışı, kuzey genişleme. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A17.D9D.M03.PT40. Ölçüleri: h: 2.5., gen: 6.2 cm. Tanım: Hamur Rengi: Munsell 7.5YR 8/4 (Pembe) Astar Rengi: Munsell 10R 5/4 (Çok Açık Kırmızı). Daldırma astarlı. Hamur Yapısı: Mika ve mineral katkılıdır. Kırıktır. Düz kaideli ve yuvarlak gövdelidir. Diskus kısmı hafif içe bastırılmıştır. Diskus deliği yuvarlaktır. Kırıktır. Form: Broneer Tip XXIV. Karşılaştırma: Broneer 1930, Pl. XII, 702; Heimerl 2001, 50, 54, 103, 114, Taf. 3, 74, Taf. 6, 213, 215-216; Şimşek 2011, 82, 656-657, Kat. 635, Lev. 75, 148; Yeşil – Erdoğan 2013, 87, Kat. 11, dn. 44; Kat. 13. Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 12

Unguentarium boyun parçası. (fig. 9-10) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün dışı kuzey kesit. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A17.D9D.PT22. Ölçüleri: h: 4.2 cm, Çap: 2.8 cm. Tanım: Hamur Rengi: 5YR 7/4 (Pembe) Astar Rengi: 5YR 4/6 (Sarımsı Kırmızı), 7.5YR 3/4 (Koyu Kahverengi). Daldırma astarlı. Hamur Yapısı: Mika, az kireç, taşçık ve ince kum katkılı ve sık dokuludur. Karşılaştırma: Şimşek 2011, 76-77, Kat. 204; Başaran – v.d. 2012, 20-21, Res. 4; Fırat 2012, .301, Kat. 13, Çiz. 13; Korkmaz – Buz 2013, 61, 62, 67, Kat. 1-4; Tarih: MS. 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 13

Tabak gövde kaide parçası. (fig. 9-10) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03'ün dışı kuzey kesit. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A17.D9D.PT38. Ölçüleri: h: 1.5 cm, Çap: 5.1 cm. Tanım: Hamur Rengi: Munsell 7,5YR 5/8 (Strong Brown). Astar Rengi: Munsell 5 YR 5/8. Daldırma astarlı.

Fırınlama: İyi pişmiş. Hamur Yapısı: Mika, ince kum ve az miktarda kireç katkılı. Gözeneksiz. Kaidenin orta kısmı yüksekte olup içbükey tabanlıdır. Gövdenin kaideden çıkış kısmı, hafif küresel biçimli olup genişleyerek yukarı doğru çıkmaktadır. Form: Hama Form 5 Karşılaştırma: Meyer-Schlichtmann 1988, Taf. 33-267. T4; Temur – Karadeniz 2020, 24, 26, Kat. 9, Lev. 2, Tarih: MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı – MS 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog 14

Tabak parçası. (fig. 9-10) Buluntu Yeri: Kuzey Nekropolis, D9D.M03`ün dışı, kuzey kesit. Korunduğu Yer: Aizanoi Kazı Deposu. Env. No: A17.D9D.PT79. Ölçüleri: h: 5.3 cm, Çap: 4.9 cm. Tanım: Hamur: Hamur Rengi: Munsell 2,5YR7/4 Astar Rengi: Munsell 2.5YR7/6). Daldırma astarlı. Fırınlama: İyi pişmiş. Hamur Yapısı: İnce kum, az miktarda mika ve kireç katkılı. İnce gözenekli. Gövde ve kaidesinin bir bölümü korunmuştur. Gövde, merkezinde hafif dışbükey kavislidir. Form: Hayes Form 7, Samaria Form 5, Hama Form 5 Karşılaştırma: Crowfoot – Crowfoot – Kenyon 1957, 296-297, Fig. 68, 3, 326, fig. 77, 3-5; Cristensen – Johansen 1971, Fig. 33, 5. Tarih: MÖ 1. yüzyıl ortaları-MS 1. yüzyıl.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Alfeyé 2009 Alfeyé, S., “Nails Fort The Dead: A Polysemic Account of Funerary Practice”, Paper From the International Conference Held at The University of Zaragoza, 2009, 472-456.
- Agora VI Grandjouan, C., Terracottas and Plastic Lamps of the Roman Period, The Athenian Agora 6, 1-106.
- Agostini 1657 Agostini, L., Le Gemmentiche Figurate di Senese, Giacomo Dragndelli, Rom.
- Amanatidou 2016 Amanatidou, K., The Cult of Dionysos in the Black Sea Region, Thessaloniki.
- Anderson-Stojanović 1987 Anderson-Stojanović, V. R., “The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria”, AJA 91/1, 105-122.
- Atasoy 2017 Atasoy, S., “İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki Amisos Pişmiş Toprak Heykelcikleri”, Uluslararası Amisos Dergisi 2/3, 2-10.
- Atasoy 2021 Atasoy, S., “Amisos Terracotta Statuettes in İstanbul Archaeological Museums”, The Greeks and Romans in the Black Sea and The Importance of the Pontic Region for The Gaeco-Roman World (7th century BC-5th century Ad): 20 years On (1997-2017) eds. R. Gocha – G. R. Tsatskheladze – A. Avram – J. Hargrave), Proceedings of the Sixth International Congress on Black Sea Antiquities, Oxford, 415-419.
- Bağcı 2018 Bağcı, A., “Şamanizm İnancında Ritüel Maskeleri ve Gömü Maskeleri”, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 46, 27-55.
- Baldıran – Abay 2017 Baldıran, A – Abay, N. “Doğanhisar Mezar Steli”, Sefad 37, 429-436.
- Başaran v.d. 2012 Başaran, C. – Keleş, V. – Kasapoğlu, H. – Ergürer, H. E., “Parion 2010 Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, KST 33-1, 19-38.
- Belke – Mersich 1990 Belke, K. – Mersich, N., Phrygien und Pisidien, Wien.
- BMC Phrygia Head, B. V., A Catalogue of Greek Coins in the British Museum. Phrygia, London.

- Bernabò Brea – Coen Descœudres 1993
Bernabo-Brea, L. – Coen, C. – Descœudres, J. P, “Masks and Characters of the Greek Theatre in The Terracottas of Ancient Lipara”, *Meditarrear Archaeology* 5-6, 23-31.
- Bernabo-Brea 2001
Bernabo-Brea, L., *Maschere e Personaggi del Teatro Greco Nelle Terracotte Liparesi*, L’Erma Breitschneider, Roma.
- Bowie 1970
Bowie, E. L., “Greek and their Past in the Second Sophistic”, *Past-Present* 46, 3-41.
- Boyana 2005
Boyana, H., “Arkadia Kökenli Keçi Tanrı Pan”, *Tarih Araştırmaları Dergisi* XXIV/37, 165-193.
- Broneer 1930
Broneer, O., *Terracotta Lambs Corinth Results of Excavations, Vol. IV, Part. 2*, Cambridge.
- Burr 1934
Burr, D., *Terracottas From Myrina in the Museum of Fine Arts, Boston*.
- Burford 1972
Burford, A., *Craftsmen in Greek and Roman Society*, London.
- Cesur 2019
Cesur, B., *Aizanoi Kazısı 1978-2018 Yılları Yerleşim Alanı Madeni Buluntuları, Anadolu Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir.
- Chaisemartin 2006
Chaisemartin, N., “La frise Ionique à Masques Scéniques du Propylon du Sébasteion d’Aphrodisias”, *Revue archéologique*, 41, 33-82.
- Clark 2020
Clark, Q., “From Viewer to Viewer to Voyeur: Victimized the Barberini Faun: Victimized the Barberini Faun”, *Bridges: A Journal of Student Research* 13/3, 1-25.
- Cholakov 2015
Cholakov, I. D., “Handcraft Production in Heraclea Sintica (On Archeological Data)”, *Papers of the American Research Center in Sofia, Heraclea Sintica: From Hellenistic Polis to Roman Civitas (4th C. BC-6th C. AD)*, Proceedings of a Conference at Petrich, Bulgaria, September 19-21, 2013, (eds. L. Vagalinski – E. Nankov), Vol. 2, Sofia, 126-143.
- Christensen – Johansen 1971
Christensen, A. P. – Johansen, C. F., *Hama: Fouilles Et Recherches De La Fondation Carlsberg 1931-1938, III.2: Les Poteries Hellénistiques Et Les Terres Sigillées Orientales*, Copenhagen.
- Cook 1964
Cook, B. F., “The Boscoreale Cubiculum: A New Installation”, *The Metropolitan Museum of Art Bulletin* Vol. 22/5, 166-183.
- Cox – Cameron 1988
Cox, C. W. M. – Cameron, A., *Monumenta Asiae Minoris Antiqua, c.IX* (eds. B. Levick – S. Mitchell) Society for the Promotion of Roman Studies, London.
- Coulson – Leventi 1998
Coulson, W. D. E. – Leventi, İ., “A Roman Head in the American School of Classical Studies at Athens”, *Hesperia* 6-7/2, 223-229. Pl. 34-36.
- Çekilmez 2014
Çekilmez, M., *Tralleis Güney Nekropolü Terrakotta Figürinleri*, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aydın.
- Çokay-Kepeç 2019
Çokay-Kepeç, S., “Pergelilerin Gömütleri”, *Anadolu’da Hellenistik ve Roma Dönemleri’nde Ölü Gömme Adetleri, Aizanoi IV* (ed. E. Özer – A. Türkan – M. Dinç – A. Yaman – Ö. D. Çakmaklı – M. Taşkiran), Ankara, 395-420.
- Demirer 2019
Demirer, Ü., “Kıbyra Nekropollerinde Adak Olarak Sunulmuş Instrumenta

- Domestica Metaller”, Anadolu’da Hellenistik ve Roma Dönemleri’nde Ölü Gömme Adetleri, Aizanoi IV (ed. E. Özer – A. Türkan – M. Dinç – A. Yaman – Ö. D. Çakmaklı – M. Taşkıran), Ankara, 509-533.
- Doymaz 2021 Doymaz, Ş., Aydın Arkeoloji Müzesi’nden Terrakotta Figürinler, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Dungworth 1998 Dungworth, D., “Mystifying Roman Nails: Clavus Annalis, Defixiones and Minkisi”, TRAC 97, 148-159.
- Durnagözü 2020 Durnagözü, N., Stratonikeia Koroplastığı, Pamukkale Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli.
- Eisenberg 2015 Eisenberg, M., “New Discoveries at Hippos”, *Popular Archaeology* 6.19, 1-21.
- Erdinç 2021 Erdinç, Z., “Aizanitis Sınırlarına İlişkin Bir Öneri”, *Arkhaia Anatolika* 4, 163-173.
- Erol 2009 Erol, A. F., “Aedikula Mimarisinin Orijini ve Mimari İkonografisi Üzerine Bir Gözlem”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16, 55-75.
- Ferruzza 2016 Ferruzza, M.L., *Ancient Terracottas from South Italy and Sicily in the J. Paul Getty Museum*. Los Angeles.
- Fırat 2012 Fırat, M., “Isparta Müzesi Seramik Koleksiyonu: Unguentaria”, *I. Uluslararası Pisidia Araştırmaları Sempozyumu, Isparta*, 294-311.
- Furtwängler 1878 Furtwängler, A., “Büste Pans in Terracotta”, *Mitteilungen Des Deutschen Archäologischen Institutes in Athen*, 155-160. Taf. VIII.
- Gemci 2016 Gemci, O., *The Cults And Sanctuaries In The Southern Black Sea: Hellenistic And Roman Periods (A Thesis Submitted for the Degree of Master of Arts (MA) in Black Sea Cultural Studies, International Hellenistic Uni, The School of Humanity), Thessaloniki*.
- Grimes 1992 Grimes, R. L., “The Life History of a Mask”, *TDR* 36-3, 61-77.
- Goldman 1950 Goldman, H., *Excavations At Gözlükule, Tarsus I, The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton.
- Håland 2012 Håland, E. J., “From Modern Greek Carnivals to the Masks of Dionysos and Other Divinities in Ancient Greece”, *Nar. Umjet* 49/1, 113-130.
- Hamid 2013 Hamid, M. A., “The Torches in Graeco-Roman Egypt The Ritual and Practical Uses”, *Journal of the General Union of Arab Archaeologists* 16, 74-109.
- Hart 2010 Hart, M. L., *The Art of Ancient Greek Theater*, Los Angeles.
- Hasselin-Rous – Yalçın 2018 Hasselin-Rous, I. – Yalçın, S., “The Roman City of Tarsus in Cilicia and its Terracotta Figurines”, *Les Carnets de l’ACoSt Association for Coroplastic Studies* 18 1-23.
- Hayes 1985 Hayes, J. W. “Sigillate orientali”, in: *Atlante delle forme ceramiche II. Ceramiche Fine Romana nel Bacino Mediterraneo (Tardo Ellenismo e Primo Impero) Enciclopedia dell’Arte Antica Classica e Orientale, Supp. 2, 1-6, Roma*.
- Heimerl 2001 Heimerl, A., *Die Römischen Lampen aus Pergamon, Pergamon Forschungen Band 13 (ed. W. Radt), Berlin*.
- Hershman 2014 Hershman, D. *Face to Face The Oldest Masks in the World*, New York.

- Hutchinson 1983 Hutchinson, V. J., *Bacchus In Roman Britain: Archaeological Evidence For His Cult* (University Of Michigan. Proquest Dissertations Publishing), Michigan.
- Işın 2007 Işın, G., *Patara Terrakottaları, Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri, Patara V.1, İstanbul.*
- İnan – Rosenbaum 1966 İnan, J. – Rosenbaum, A. E., *Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor.* London.
- İndirkaş 2012 İndirkaş, Z., “Dionysos Tanrının Maskesi ya da Maskenin Tanrısı”, *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi* 5, 61-70.
- İznic 2006 İznic, E., *Roma İmparatorluğu Döneminde Frigya Epiktetos Merkezlerinde Sosyopolitik, Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Yapı, Anadolu Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.*
- Langin-Hooper 2013 Langin-Hooper, S. M., “Problematizing Typology and Discarding the Colonialist legacy: Approaches to Hybridity in The Terracotta Figurines of the Hellenistic Babylonia”, *Archaeology and Cultural Mixture* (ed. W. P. Pelt), *Archaeology Review From Cambridge* 28, 1, 95-114.
- Lexikon I Thraemer, E., “Bacchus”, *Lexikon I 1, 1C29-1153* (ed. W. H. Roscher), Leipzig, 1884.
- Livy Livy, *History of Rome, Books V-VII* (trans. B. O. Foster), 1924, London.
- Kenfield 1994 Kenfield, J. F., “High Classical and High Baroque in the Architectural Terracottas of Morgantina”, *Proceedings of the International Conference on Greek Architectural Terracottas of the Classical and Hellenistic Periods, 12-15 December 1991, Hesperia Supp. 27, American School of Classical Studies at Athens, Princeton, 275-281.*
- Keranyi 1976 Keranyi, C., *Dionysos, Archetypal Image of Indestructible Life* (Trans. R. Manheim), New Jersey.
- Keranyi 1995 Keranyi, C., *The Gods of The Greeks*, New York.
- Korkmaz – Buz 2013 Korkmaz, H. – Buz, U., “Aizanoi 2012 Kazı Sezonu Kuzey Nekropolis Unguentariumları”, *Aizanoi I* (ed. E. Özer), Ankara, 59-76.
- Köker 2016 Köker, H., “Aizanoi Kazısı 2013-2014 Yılları Sikke Buluntuları”, *Aizanoi II* (ed. E. Özer), Ankara, 196-207.
- Lenger 2019 Lenger, D. S., “Coins-A Part of Burial Customs in Modern Turkey”, *Journal of Archaeological Numismatics Volume 9, 497-506.*
- Laumonier 1954 Laumonier, A., “Les Figurines de Terre Cuite”, *Delos XXIII*, Paris.
- Leyenaar – Plaisier 1979 Leyenaar – Plaisier, P. G., *Les Terres Cuites Grecques et Romaines, Catalogue de la Collection du Musee National des Antiquites A Leiden, Rijksmuseum van Oudheden, Leiden.*
- Lochner – Ay 2002 Lochner, I. – Ay, D. Ş. M., “Die Frühbronzezeitlichen Siedlungsbefunde in Aizanoi: Vorbericht über die Kampagnen 1997 bis 1999”, *AA* 2001, 269-287.
- MAMA IX Cox, C. W. M. – Cameron, A., *Monumenta Asiae Minoris Antiqua, c.IX*, (eds. B. Levick – S. Mitchell), Society for the Promotion of Roman Studies, London, 1988.
- Manzoni 1979 Manzoni, A., “A Terracotta Thymiaterion in Malibu”, *The J. Paul Getty Museum Journal Vol. 6/7, 209-211.*

- Martin 2013 Martin, K., *Demos, Boule, Gerousia: Personifikationen Städtischer Institutionen Auf Kaiserzeitlichen Münzen Aus Kleinasien*, Bonn.
- Mentesidou 2011 Mentesidou, E., *The Terracotta Figurines of Amisos, Thessaloniki*.
- Meo 2017 Meo, F., “The Oscillum Misunderstanding”, *Textile Terminologies from the Orient to the Mediterranean and Europe, 1000 BC to 1000 AD* (eds. S. Gaspa – C. Michel – M. L. Nosch), Lincoln.
- Meyer-Schlichtmann 1988 Meyer-Schlichtmann, C., *Die Pergamenische Sigillata aus der Stadtgrabung von Pergamon: Mitte 2. Jh. v. Chr.-Mitte 2. Jh. n. Chr, Pergamenische Forschungen 6*, Berlin.
- Milovanovic – Anđelković-Grazar 2017 Milovanovic, B. – Anđelković-Grazar, J., “Female Power That Protects: Examples Of The Apotropaic And Decorative Functions Of The Medusa In Roman Visual Culture From The Territory Of The Central Balkans”, *Starinar 67*, 167-182.
- Minchev 2019 Minchev, A., *Ancient Theatres and Theater Art of the Bulgarian Black Sea Coast and Thracian Hinterland, Ancient Theater and Performance Culture Around the Black Sea* (eds. D. Braund – E. Hall – R. Wyles), Cambridge, 17-221.
- Morstadt 2013 Morstadt, B., “Thymiaterion”, *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie 13*, 7/8, 642-643.
- Nankov 2015 Nankov, E., “In Search of a founder and the Early Years of Heraclea Sintica”, *Papers of the American Research Center in Sofia, Heraclea Sintica: From Hellenistic Polis to Roman Civitas (4th C. BC-6th C. AD)*, *Proceedings of a Conference at Petrich, Bulgaria, September 19-21, 2013* (eds. L. Vagalinski – E. Nankov), Vol. 2, Sofia, 7-35.
- Napier 1986 Napier, A. D., *Masks, Transformation, and Paradox*, California.
- Odihseli 2019 Odihseli, M., “The Cult of Dionysus in Ancient Georgia”, *Ancient Theatre and Performance Culture Around the Blacksea* (eds. D. Braund – E. Hall – R. Wyles), Cambridge.
- Oransay 2006 Oransay, B. S. A., *Arykanda Antik Kentinde 1971-2002 Kazı Sezonları Ele Geçen Madeni Buluntular ve Madencilik Faaliyetleri*, Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Otto 1993 Otto, W. F., *Dionysus Myth and Cult* (trans. R. B. Palmer), Dallas.
- Özer 2013 Özer, E., “Aizanoi Kuzey Nekropolis 2012 Sezonu”, *Aizanoi I* (ed. E. Özer), Ankara, 25-56.
- Özer 2019 Özer, E., “Aizanoi Kuzey Nekropolis’te Bulunan Çocuk Mezarları”, *Anadolu’da Hellenistik ve Roma Dönemleri’nde Ölü Gömme Adetleri, Aizanoi IV* (ed. E. Özer – A. Türkan – M. Dinç – A. Yaman – Ö. D. Çakmaklı – M. Taşkıran), Ankara, 375-391.
- Özver 2021 Özver, A., *Tralleis Batı Nekropolü ve Buluntuları*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aydın.
- Pausanias Pausanias, *Description of Greece* (trans. W. H. Jones), London, 1969.
- Pietlă-Castrén 2003 Pietlă-Castrén, L., “A Piece Of Dionysian Hilarity”, *Arctos, Acta Philologica*

- Fennica Vol. XXXVII, 115-122.
- Pinney 1923 Pinney, M. E., "Greek Terracottas", Bulletin of the Metropolitan Museum of Art, 18, 9.
- Ramsay 1987 Ramsay, W., Cities and Bishoprics of Phrygia, C.1, Oxford.
- Robertson 1991 Robertson, M., A Shorter History of Greek Art, Cambridge.
- Rohde 1968 Rohde, E., Griechische Terrakotte, Tübingen.
- Saraçoğlu 2010 Saraçoğlu, A., "2006-2007 Tralleis Kazılarında Ele Geçen Bir Grup Terrakotta Figürin", 4. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, 481-495.
- Saraçoğlu 2015 Saraçoğlu, A., "Tralleis Batı Nekropolü Mezar ve Buluntuları", Kum'dan Kent'e Patara Kazılarının 25. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Antalya, 475-495.
- Schwarzmaier 2010 Schwarzmaier, A., "Theater Masks", The Art of Ancient Greek Theater (ed. M. L. Hart), 42-44.
- Seeberg 1988 Seeberg, A., "Heads on Platters", Studies in the honour of T. B. L. Webster, Vol. 2 (eds. J. H. Betts – J. R. Green), 121-132.
- SNG Aul. Phrygien Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland. Sammlung Hans von Aulock, Phrygien, Berlin, 1964.
- Söğüt – Yılmaz Söğüt, B. – Yılmaz, B., "Stratonikeia'dan Üç Terrakotta Mask", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 12, 1-7.
- Strabon Strabon, Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası Kitap: XIII-XIV, (Çev. A. Pekman), İstanbul, 2012.
- Sümerer 1999 Summerer, L., "Hellenistische Terrakotten Aus Amisos, Ein Beitrag zur Kunstgeschichte des Pontosgebietes", Geographica Historica 13, Stuttgart.
- Şakar 2009 Şakar, G. Smyrna Antik Kentinde Bulunan Pişmiş Toprak Figürinler, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Şenyurt v.d. 2020 Şenyurt, Y. – Akçay, A. – Zoroğlu, U. – Bulut, A. E. – Yorulmaz, L. – Akgönül, S. O., "Kurul Kalesi 2018 Yılı Kazı Çalışmaları", KST 41-4, 505-524.
- Şimşek 2011 Şimşek, C., (ed.), Laodikeia Çalışmaları I, Laodikeia Nekropolü (2004-2010 Yılları), İstanbul.
- Tabbernee 1997 Tabbernee, W., Montanist Inscriptions and Testimonia: Epigraphic Sources Illustrating the History of Montanism, Georgia.
- Tamsü-Polat 2019 Tamsü-Polat, R., "Mezar Eşyalarının Gömü Geleneklerindeki Anlamına Dair Gözlemler", Anadolu'da Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde Ölü Gömme Adetleri, Aizanoi IV (ed. E. Özer – A. Türkan – M. Dinç – A. Yaman – Ö. D. Çakmaklı – M. Taşkiran), Ankara, 447-463.
- Tarhan 2006 Tarhan, A., 2002-2003 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kabartma Buluntuları, Pamukkale Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Temur – Karadeniz 2020 Temur, A. – Karadeniz, S. "Neoklaudiopolis'ten Bir Grup Roma Seramiği", Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sonbahar Özel Sayı, 22-36.
- Texier 1839 Texier, C., Description de l'Asie Mineure: Faite Par Ordre Du Gouvernement Français En 1833 – 1837; Beaux-Arts, Monuments Historiques, Plans Et

- Topographie Des Cites Antiques, C.1, Paris.
- Touyz 2021 Touyz, P. M., Putting The “Goat” into Goat Song: The Conceptualisation of Satyrs on Stage and in Scholarship”, *Reconstructing Satyr Drama* (eds. P. Andreas – M. Antonopoulos – G. W. Christopoulos – G. W. M. Harrison), 2021, Berlin/Boston, 59-80.
- Türktüzün 1993 Türktüzün, M., “Zwei Saulensarkophage aus der Südwestnekropole in Aizanoi”, *AA* 1993, 517-526.
- Uygun 2021 Uygun, Ç., “Adana Müzesi’nden Cenaze Takıları ve Aplikler”, *Arkhaia Anatolika* 4, 314-340.
- Üstündağ 2019 Üstündağ, H., Aizanoi Kazılarında Bulunan İnsan Kalıntıları”, *Anadolu’da Hellenistik ve Roma Dönemleri’nde Ölü Gömme Adetleri, Aizanoi IV* (ed. E. Özer – A. Türkan – M. Dinç – A. Yaman – Ö. D. Çakmaklı – M. Taşkıran), Ankara, 311-329.
- Vark 1970 Vark, G. N., *Some Statistical Procedures Fort the Investigtions of Prehistoric Human Skeletal Material* (Unpublish Phd. Thesis, Rijksuniversitei Gröningen), Gröningen.
- Vermeule 1965 Vermeule, C. C., “A Greek Theme and Its Survivals: The Ruler’s Shield (Tondo Image) in Tomb and Temple”, *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 109, No. 6, 361-397.
- Waelkens 1986 Waelkens, M., *Die Kleinasiatischen Türsteine: Typologische und Epigraphische Untersuchungen der Kleinasiatischen Grabreliefs mit Scheintür*, Mainz.
- Websterr 1961 Webster, T. B. L., “Monuments Illustrating New Comedy”, *Bulletin Supplement* (University of London. Institute of Classical Studies) , 1961, No. 11, 241-273.
- Wiles 2004 Wiles, D., *The Masks of Menander: Sign and Meaning in Greek and Roman Performance*, Cambridge.
- Wörle 1992 Wörle, M., “Neu Inschriften Funde aus Aizanoi I. Eine Brückenwienhung des Eurykles; Eine Familien Dokumentation am Stadion”, *Chiron* 22, 337-376.
- Wulf 1993 Ulrike, W., “Zwei Grabbauten der Südwestnekropole von Aizanoi”, *AA* 1993, 527-541.
- Yeşil – Erdoğan 2013 Yeşil, M. – Erdoğan, U., “Aizanoi 2012 Sezonu Kuzey Nekropolis Kandilleri”, *Aizanoi I* (ed. E. Özer), Ankara, 79-98.
- Yıldız – Erdal 2008 Yıldız, Ö. – Erdal, Y. S., “Antandros Antik Kentinde Ölü Yakma Geleneği”, *Arkeometri Sonuçları Toplantısı* 23, 40-55.

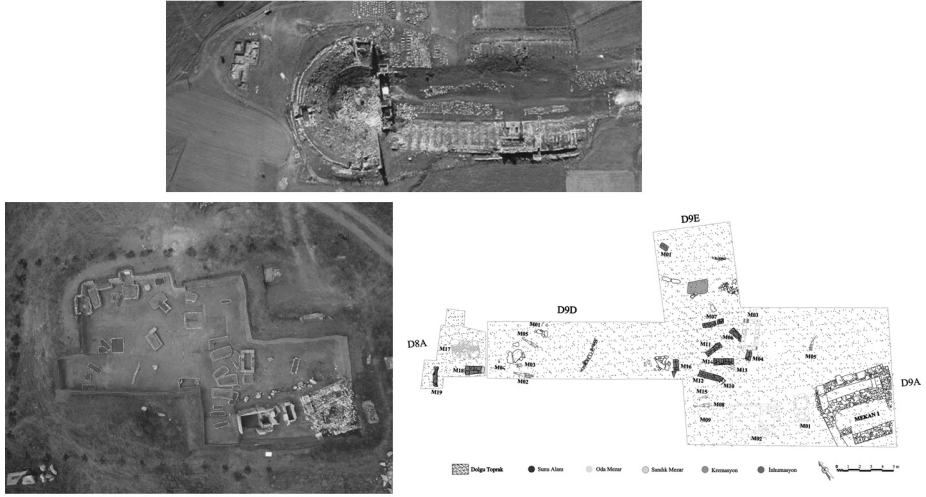

Fig. 1 Kuzey Nekropolis Genel (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)

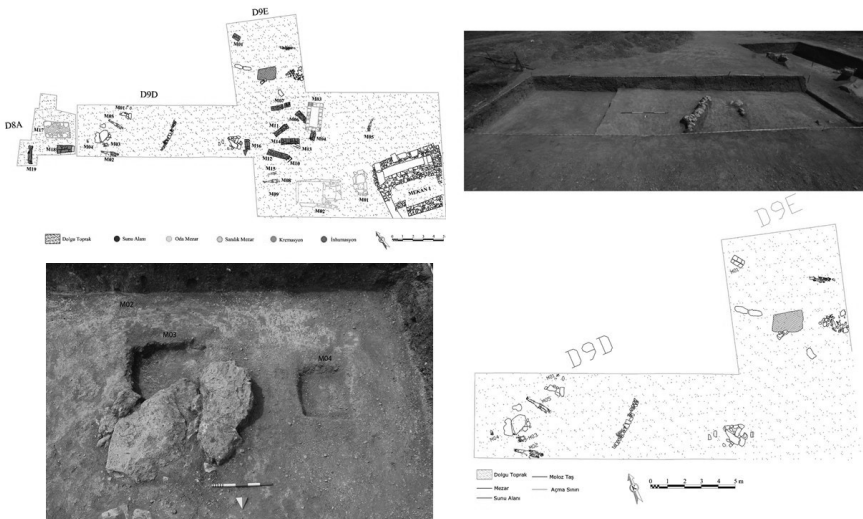

Fig. 2 D9D Açması Çizim ve Genel Görünümü (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)

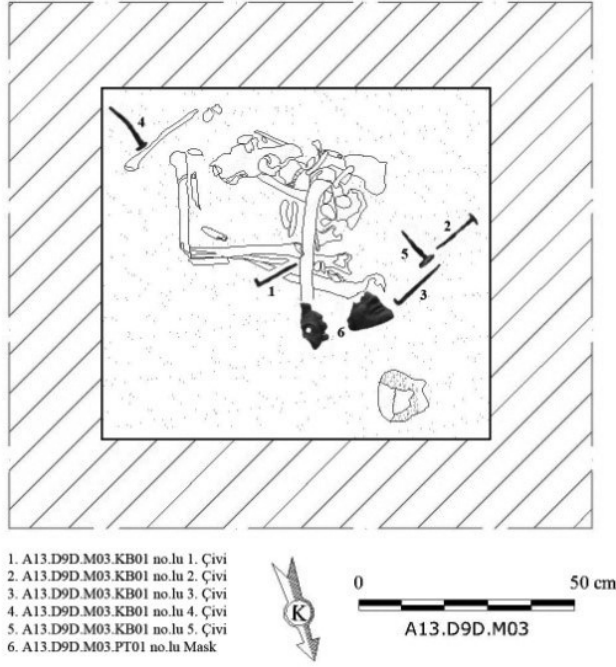

Fig. 3 Basit Toprak Mezar (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)

Fig. 4 Maskın Bulunduğu An (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)

Fig. 5 Maskın Restorasyon Aşamaları (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)

Fig. 6 Mask (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)

Fig. 7 Terrakotta Mask (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)

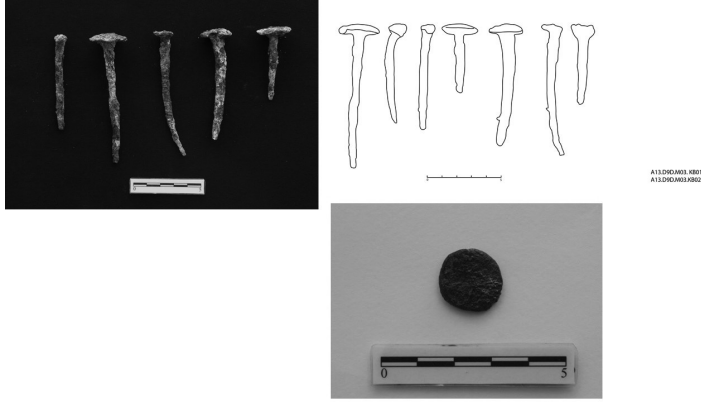

Fig. 8 Mezar İçinde Tespit Edilen Demir Çiviler ve Bronz Sikke (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)

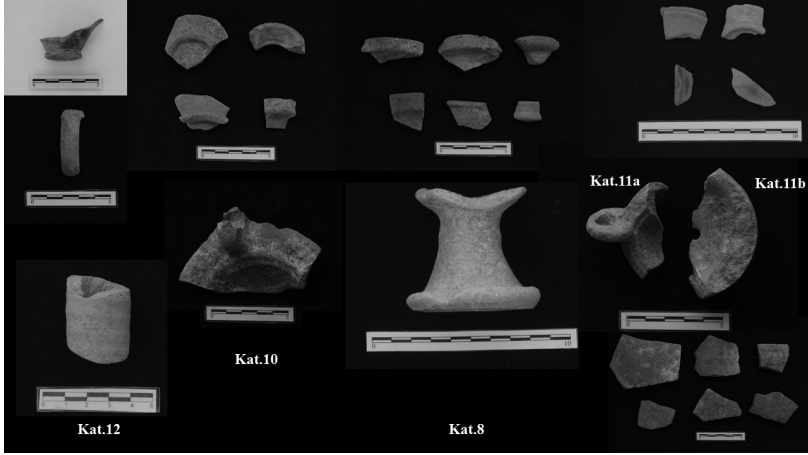

Fig. 9 Mezar Dışında Bulunan Seramik Parçaları (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)

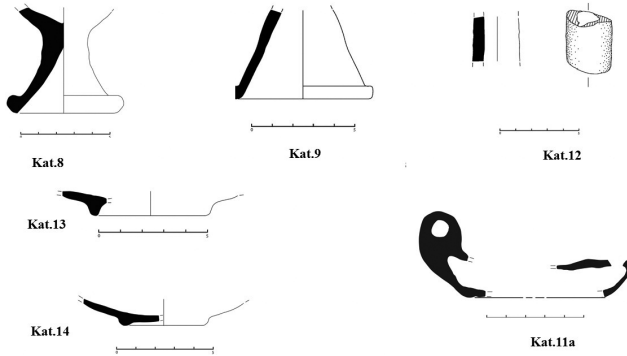

Fig. 10 Mezar Dışında Tespit Edilen Seramik Buluntuların Çizimi (Aizanoi Kazı Arşivi 2012-2020)